BELEIDSNOTA ARCHEOLOGIE

Van de samenwerkende gemeenten
van de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden

Giessenlanden
Gorinchem
Graafstroom
Hardinxveld-Giessendam
Leerdam
Liesveld
Nieuw-Lekkerland
Zederik

November 2009

INHOUD

Samenvatting

Inleiding

I Algemeen: wettelijk en beleidsmatig kader
- 1.1 Wet op de Archeologische Monumentenzorg
- 1.2 Rijksverantwoordelijkheid
- 1.3 Provinciale taken en beleid
- 1.4 Gemeentelijke taken en verantwoordelijkheden
- 1.5 Gemeentelijke verwachtings- en beleidsadvieskaart

II Beleid regio Alblasserwaard-Vijfheerenlanden
- 2.1 Karakteristiek van het bodemarchief
  - 2.1.1 Ontwikkeling onderzoeksagenda
- 2.2 Archeologische monumentenzorg
  - 2.2.1 Visie Archeologische Monumentenzorg (AMZ)
  - 2.2.2 Integratie archeologie in ruimtelijke ordening
  - 2.2.3 Archeologische Monumentenzorgcyclus
  - 2.2.4 Bescherming archeologische waarden
- 2.3 Praktische uitvoering van archeologisch onderzoek
- 2.4 Communicatie, presentatie en voorlichting
- 2.5 Organisatie en financiën
  - 2.5.1 Positionering archeologische monumentenzorg in gemeentelijke organisatie
  - 2.5.2 Financiering en budget
  - 2.5.3 Planschade

III Actiepunten en voorstellen ter besluitvorming

Bijlagen
- I Begrippen
- II Archeologische Monumentenzorgcyclus
- III Model voor bestemmingsplanregels

Colofon

Samenvatting

Met de ratificatie van het Verdrag van Malta zijn gemeenten het bevoegd gezag geworden bij archeologische handelingen die worden verricht op het gemeentelijk grondgebied. Om aan deze bevoegdheid en verantwoordelijkheid invulling te geven hebben de acht gemeenten in de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden een regionaal archeologiebeleid geformuleerd. Deze beleidsnota is onderdeel van een drieluik, dat verder bestaat uit een archeologische verwachtings- en beleidsadviskaart en een beleidsadvies, beide opgesteld door het adviesbureau BAAC.

In 2007 hebben de acht gemeenten gekozen om invulling te geven aan de zogenaamde middenvariant, waarbij archeologie een vertaling krijgt in het ruimtelijke ordeningsinstrumentarium. Deze nota is daar de uitwerking van.

In de nota worden de uitgangspunten en principes van het Verdrag van Malta onderschreven. Behoud van het cultureel erfgoed *in situ* (op locatie en veiliggesteld in de bodem) en het beginsel 'de verstoorder betaalt' zijn de belangrijkste uitgangspunten van het regionaal en gemeentelijk archeologiebeleid. Dat beleid krijgt vooral gestalte door de bescherming van archeologische waarden en verwachtingen via de Wet ruimtelijke ordening. Het bestemmingsplan vormt hierin het centrale instrument. Een ander instrument is dat van de gemeentelijke monumenten- of erfgoedverordening.

Als het voornemen bestaat om een bodemverstorende activiteit uit te voeren op een plaats waar archeologische waarden aanwezig zijn of verwacht worden, zal door de gemeente worden getoetst of aan die activiteit specifieke voorwaarden verbonden moeten worden. Dit geschiedt aan de hand van de zogenaamde Archeologische Monumentenzorgcyclus. Dit is een onderzoekscyclus die er op is gericht om kennis te verzamelen om vervolgens een afgewogen besluit te kunnen nemen over het al dan niet of onder voorwaarden toestaan van die bodemverstorende activiteit. Bij de verlening van een bouw-, aanleg- of sloopvergunning kunnen dan voorschriften worden opgenomen over (bijvoorbeeld) aanpassingen van het bouwplan, archeologievriendelijk heien of het beperken van bodemingrepen.

Archeologiebeleid is meer dan het enkel beschermen van archeologische waarden. Het beleid omvat ook het uitdragen van het bodemarchief naar de inwoners, zodat iedereen kennis kan nemen van de geschiedenis van zijn of haar leefomgeving.

Het uitvoeren van archeologiebeleid brengt kosten met zich mee. Daar tegenover staan inkomsten, onder andere een structurele toevoeging aan het gemeentefonds. Onduidelijkheid bestaat nog over het aspect planschade, waar de minister van VROM en de VNG zich over buigen.

Inleiding

Archeologie (Grieks: αρχαιος – oud, uit oude tijden, λόγος – leer, kennis) of Oudheidkunde is de wetenschap die door bestudering van materiële overblijfselen uit het verleden inzicht tracht te krijgen in oude culturen en beschavingen. De archeologie kent een praktische kant van veldwerk en vondstverwerking en een theoretische kant van analyseren en interpreteren met als gezamenlijk doel het vertellen van het verhaal over het verleden.
Door de nieuwe wet- en regelgeving heeft de archeoloog tegenwoordig ook andere taken, zoals het beschermen van het archeologisch bodemarchief, het opstellen van archeologiebeleid en aansluitend deelname aan ruimtelijke werkgroepen en creëren van maatschappelijk draagvlak bij het grote publiek. Met behulp van allerlei moderne methoden en technieken kunnen archeologische onderzoeken efficiënter en soms zelfs zonder bodemverstoring uitgevoerd worden.
Opgraven betekent de vernietiging van archeologische waarden die uit de context van hun vindplaats worden gehaald en dit dient zoveel als mogelijk te worden voorkomen. Tot voor kort was er vrijwel geen bescherming van archeologische waarden. Er werd pas archeologisch onderzoek verricht wanneer er bij bodemverstoring archeologie werd aangetroffen. Dit ging meestal gepaard met verhoogde kosten voor het bouwproject en grote vertragingen, maar had natuurlijk ook gevolgen voor de kwaliteit van het archeologisch onderzoek. Er is dan ook veel verloren gegaan zonder dat een adequaat archeologisch onderzoek heeft kunnen plaatsvinden.

Als gevolg van nieuwe wetgeving worden de taken en bevoegdheden ten aanzien van archeologische monumentenzorg gedecentraliseerd naar gemeentelijk niveau. De rol die gemeenten in het nieuwe archeologiebestel vervullen is cruciaal voor het behoud van het gezamenlijk erfgoed. De wijze waarop gemeenten invulling geven aan de nieuwe taak zal in grote mate bepalend zijn voor de verantwoorde omgang met het archeologisch bodemarchief. Daarnaast bieden de nieuwe uitgangspunten diverse mogelijkheden cultuurhistorie te benutten voor maatschappelijke doeleinden. Op deze manier kunnen gemeenten optimaal profijt trekken uit de meerwaarde van archeologie voor de leefomgeving.
In dit kader is het van belang dat gemeenten zelf archeologiebeleid ontwikkelen en hiermee aansluiting zoeken op de wet- en regelgeving van de ruimtelijke ordening. Deze beleidsnota Archeologie verwoordt het archeologiebeleid van acht gemeenten in de regio Alblasserwaard-Vijfheerenlanden, te weten Giessenlanden, Gorinchem, Graafstroom, Hardinxveld-Giessendam, Leerdam, Liesveld, Nieuw-Lekkerland en Zederik. Het beleid is gebaseerd op de archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart die door BAAC Archeologisch Adviesbureau is opgesteld in opdracht van de gemeenten.[1] In de nota staat beschreven op welke manier de gemeenten van de regio volwaardig en efficiënt invulling willen geven aan de verplichtingen die de Wet op de Archeologische Monumentenzorg met zich meebrengt. Regionale samenwerking en afstemming zijn de uitgangspunten.

De nota behandelt:

- de relatie tussen de ruimtelijke ontwikkeling en de archeologische monumentenzorg;
- de archeologische belangen voor de gemeenten in een onderzoeksagenda;
- de praktische uitvoering van archeologisch onderzoek en archeologische begeleiding;
- de communicatie, presentatie en voorlichting;
- de organisatie en financiën.

[1] BAAC bv: Archeologische verwachtingskaart Regio Alblasserwaard-Vijfheerenlanden (rapport V-08.0185).

I Algemeen: wettelijk en beleidsmatig kader

1.1 Wet op de Archeologische Monumentenzorg

Op 16 januari 1992 werd in Valletta, de hoofdstad van Malta, op initiatief van de Raad van Europa het *Europees Verdrag inzake de bescherming van het archeologische erfgoed* ondertekend[2]. Het doel van dit *Verdrag van Valletta* of *Malta* is de bescherming van het archeologische erfgoed als bron van het Europese gemeenschappelijke geheugen en als middel voor geschiedkundige en wetenschappelijke studie (art. 1). Dit doel impliceert dat de Europese bevolking in staat moet worden gesteld kennis te nemen van en begrip te ontwikkelen voor het verleden. In het verdrag is bewustmaking van het brede publiek dan ook specifiek opgenomen omdat dit bijdraagt aan de bescherming van het bodemarchief en de betrokkenheid van de bewoners (art. 9).
Ten einde op een zorgvuldige wijze met het archeologische bodemarchief om te gaan, is het noodzakelijk om archeologische belangen te verankeren in het ruimtelijke ordeningsbeleid en tijdig te betrekken bij ruimtelijke planontwikkelingen. Archeologische belangen dienen in de totale belangenafweging betreffende ruimtelijke ingrepen een wegingsfactor te zijn en behoud in de grond (*in situ*) prevaleert (art. 5).
In het verdrag is opgenomen dat dient te worden voorzien in een financiële regeling waarin is vastgelegd welke partij de kosten draagt die noodzakelijk zijn om de archeologische belangen als wegingsfactor bij ruimtelijke ontwikkelingen te kunnen betrekken. Hiertoe is het principe “de verstoorder betaalt” geïntroduceerd (art. 6).
Door de ratificatie van het Verdrag van Malta verplichtte Nederland zich het gedachtegoed van het verdrag in de Nederlandse wetgeving te implementeren. Dit proces heeft bijna 15 jaar in beslag genomen, mede omdat het een totale herziening van het archeologisch bestel betekende.

Wet op de Archeologische Monumentenzorg
Op 19 december 2006 werd het voorstel voor de Wet op de Archeologische Monumentenzorg (WAMZ) door de Eerste Kamer der Staten Generaal aangenomen. De Wet is pas op 1 september 2007 van kracht geworden, omdat voorafgaande aan de inwerkingtreding een Algemene Maatregel van Bestuur moest worden vastgesteld. In dit Besluit Archeologische Monumentenzorg zijn enkele wetsartikelen nader uitgewerkt[3]. De principes die in het Verdrag van Malta zijn verwoord (behoud *in situ* door integratie met ruimtelijke ordening, de verstoorder betaalt en draagvlakverbreding) zijn onverkort in de wetstekst opgenomen[4].

Evenals de Monumentenwet 1988 taken en bevoegdheden ten aanzien van de gebouwde monumentenzorg beoogde te decentraliseren naar gemeenten, is de decentralisatie van taken en bevoegdheden naar en de zorg voor het archeologische bodemarchief door gemeenten door de WAMZ een feit. Gemeenten hebben – uitzondering daargelaten – ten aanzien van het archeologiebeleid het primaat. De gemeente is het bevoegde gezag bij archeologische handelingen verricht op het gemeentelijk grondgebied. Hiervoor dient de gemeente beleid te ontwikkelen en over voldoende archeologische expertise te beschikken of deze extern in te huren.

De zorg voor het archeologische bodemarchief wordt dus in eerste aanleg de verantwoordelijkheid van de gemeente. De gemeente wordt hiermee het bevoegde gezag inzake archeologie. De gemeente wordt als bevoegd gezag geacht om bij ruimtelijke grondverstorende ingrepen, bij het wegen van in het geding zijnde belangen, ook ten aanzien van het archeologische bodemarchief een besluit te nemen. Om deze belangenafweging op adequate en verantwoorde wijze te kunnen maken, moeten gemeenten archeologisch beleid en een daarbij behorend instrumentarium ontwikkelen. Dit impliceert dat de gemeente beleidsvrijheid heeft en de regie over de ruimtelijke ontwikkelingen op het gemeentelijke grondgebied in handen houdt. Immers de gemeente houdt zelf de hand in de belangenafweging en wordt als bevoegd gezag geacht selectiebesluiten ten aanzien van archeologisch onderzoek te nemen.

Het uitgangspunt is om - zo veel als mogelijk - gebruik te maken van bestaande wet- en regelgeving. Daarom sluit het archeologische beleid aan op de wet- en regelgeving van het bestaande ruimtelijke

[2] Traktatenblad van het Koninkrijk der Nederlanden, jaargang 1992, nr. 97.
[3] Het betreft nadere regelingen voor het aanvragen van een vergoeding voor excessieve kosten, voor het aanvragen van een opgravingvergunning en de aanpassing van het Besluit indieningvereisten aanvraag bouwvergunning.
[4] Ten gevolge van de Wet op de Archeologische Monumentenzorg zijn ook de wetsteksten van de Wet Milieubeheer, de Woningwet en de Ontgrondingenwet partieel aangepast.

ordeningsbeleid en het bestaande beleidsinstrumentarium zoals bestemmingsplannen en vergunningenstelsel.

De Wet op de Archeologische Monumentenzorg zal over een aantal jaren worden geëvalueerd. Aspecten die bij de evaluatie worden betrokken, hebben betrekking op het voldoen van het wettelijke stelsel, de door provincies en gemeenten vrijgehouden ruimte voor marktwerking[5] en de serieuze aanpak van gemeenten van het archeologiebelang. De Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE) onderzoekt steekproefsgewijs hoe gemeenten de archeologische aspecten betrekken bij het ruimtelijke beleid. De streekproef fungeert als nulmeting en kan ten behoeve van de evaluatie worden herhaald.

1.2 Rijksverantwoordelijkheid

Het beleid voor archeologische rijksmonumenten blijft het primaat van de minister van OCW: het aanwijzen van een terrein als archeologisch rijksmonument, het afvoeren of begrenzen van een als archeologisch rijksmonument beschermd terrein van de rijksmonumentenlijst en het verlenen van vergunningen voor bodemverstorende activiteiten op terreinen die als archeologische rijksmonumenten zijn aangewezen.
Naast het ontwikkelen van beleid, wet- en regelgeving door de Dienst Cultureel Erfgoed van het ministerie van OCW, heeft het ministerie twee uitvoeringsorganen:

- de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed;
- de Erfgoedinspectie.

De uitvoering van het archeologiebeleid is in handen van de rijksdienst. Ze fungeert als nationaal kennisinstituut onder meer op het gebied van archeologie. De dienst speelt een centrale rol bij het aanwijzen en afvoeren van archeologische rijksmonumenten en bij het verlenen van vergunningen voor bodemverstorende activiteiten op terreinen van archeologische rijksmonumenten.
De dienst is verder verantwoordelijk voor de verwerking van archeologische gegevens in de databank en de Archeologische Monumentenkaart (AMK). Deze AMK geeft een overzicht van de belangrijkste archeologische terreinen in Nederland. De AMK is ontwikkeld in samenwerking met de provinciale en gemeentelijke archeologen. Complementair aan de AMK is de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW). Deze kaart geeft de kans op het aantreffen van archeologische resten weer.
Daarnaast participeert de dienst in grote infrastructurele projecten waar archeologie in het geding is (zoals de HSL en de Betuwelijn). Tevens behandelt deze dienst de aanvragen voor opgravingvergunningen en beoordeelt ze de aanvragen die in het kader van de regeling excessieve kosten worden ingediend door provincies en gemeenten.

De Erfgoedinspectie is ontstaan op 1 november 2005 ten gevolge van de fusie van vier inspectiediensten, waaronder de Rijksinspectie voor de Archeologie (RIA). De Erfgoedinspectie waakt op nationaal niveau over een belangrijk deel van het Nederlandse erfgoed. De dienst valt onder het ministerie van OCW, maar werkt onafhankelijk en kan daardoor haar bevindingen objectief vaststellen. De Inspectie ziet er op toe dat regels voor behoud, beheer en omgang met het erfgoed worden nageleefd en stimuleert verbeteringen op dat gebied. Waar nodig treedt de Inspectie op bij incidenten. Daarnaast adviseert de Inspectie de minister van OCW over de verbetering van regelgeving.
De sectie Archeologie houdt zich vooral bezig met het toezicht houden op de naleving van de wet bij archeologische opgravingen en de omgang met vondsten en wettelijk beschermde archeologische monumenten. Specifiek wordt gekeken of de opgravingen voldoen aan de in de beroepsgroep geldende normen en kwaliteitseisen. In het kader van de nieuwe wetgeving heeft de sector Archeologie van de Erfgoedinspectie uitbreiding van haar capaciteit gekregen om haar inspecties uit te breiden en daarbij te controleren op de wetenschappelijke merites van bijvoorbeeld het Programma van Eisen.
Met de introductie van marktwerking in het archeologische bestel is een systeem van kwaliteitszorg opgezet: de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA). Toezicht op de naleving van de KNA berust bij de sectie Archeologie van de Erfgoedinspectie. Beheer van de KNA is in handen van het Centraal College van Deskundigen (CCvD), ondergebracht bij de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB).

[5] Sinds een aantal jaren is de opgravingmarkt geliberaliseerd. Waar voorheen alleen de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, de universiteiten en gemeentelijke archeologische diensten in aanmerking kwamen voor een opgravingbevoegdheid, kunnen nu ook private ondernemingen een opgravingvergunning aanvragen.

De zogenaamde Nationale Onderzoeksagenda Archeologie (NOaA) maakt onderdeel uit van de KNA. De NOaA is opgezet om op nationaal niveau de samenhang te bevorderen in de doelen en de prioriteiten van het archeologische onderzoek. Naast de NOaA wordt op dit moment ook gewerkt aan een provinciale (POA) en een aantal regionale en gemeentelijke onderzoeksagenda's, die complementair zijn aan de NOaA. De POA van de provincie Zuid-Holland wordt in 2009 gepresenteerd.

1.3 Provinciale taken en beleid

In haar archeologiebeleid heeft de provincie Zuid-Holland zich – nog voor de implementatie van de uitgangspunten van het verdrag in de Nederlandse wetgeving – geconformeerd aan het gedachtegoed van het Verdrag van Malta: er werd al Maltaconform gewerkt. Het Maltaconform werken vindt haar basis in een convenant dat tussen rijk en provincies is gesloten. Op basis van het convenant heeft de provincie Zuid-Holland archeologiebeleid ontwikkeld in de geest van Malta, is een provinciaal archeoloog aangesteld en zijn afspraken gemaakt over het beheer van het Provinciaal Archeologisch Depot dat in Alphen aan den Rijn is gevestigd.
Anticiperend op de wetswijziging hebben Provinciale Staten van Zuid-Holland op 13 december 2006 hun Nota Archeologie 2007-2008 vastgesteld. De nota geeft een goed inzicht in de beleidsambities. Omdat het beleid van de provincie al Maltaconform was, is er geen trendbreuk in het beleid. Wel is er sprake van een verschuiving van de beleidsinzet en een wettelijke verankering van taken van de provincie.
Naast het ontwikkelen van autonoom beleid op basis van de Provinciewet, krijgt de provincie op basis van de Wet op de Archeologische Monumentenzorg de bevoegdheid zogenaamde attentiegebieden aan te wijzen. Dit zijn gebieden waarvoor het, op basis van de archeologische (verwachtings)waarden, gerechtvaardigd is een beschermend ruimtelijk regime te voeren. Als de provincie Zuid-Holland gebruik maakt van deze bevoegdheid heeft dit directe consequenties voor lokale overheden. Onder de nieuwe wet heeft de gemeente in dat geval tot taak haar bestemmingsplan(nen) hierop aan te passen.

De gemeenten krijgen - op basis van de nieuwe Wet ruimtelijke ordening - een centrale rol en verantwoordelijkheid bij het vaststellen van de bestemmingsplannen. Pas wanneer de gemeente te kort schiet in het behartigen van het archeologiebelang in bestemmingsplannen, kan de provincie optreden door zogenaamde attentiegebieden met een onderzoeksplicht aan te wijzen en zo bezwaar te maken tegen een gemeentelijk bestemmingsplan. De provincie heeft dan ook een monitorende rol.

De provincie Zuid-Holland heeft cultuurhistorische waarden opgenomen in streekplannen – hieronder vallen ook de archeologische (verwachtings)waarden. In de nieuwe Wro komt de structuurvisie als planfiguur in de plaats van het streekplan. Binnen de nieuwe Wet ruimtelijke ordening krijgt de provincie een belangrijke rol met betrekking tot het realiseren van ruimtelijke kwaliteit. De provincie legt haar ruimtelijke ambities vast in een ruimtelijke structuurvisie. Aan de structuurvisie kan de provincie voor lagere overheden bindende elementen koppelen. Deze bindende elementen moeten wel een regionaal belang dienen. In de Nota Regels voor Ruimte (en de daaraan gekoppelde Cultuurhistorische Hoofdstructuur) geeft de provincie Zuid-Holland onder meer voor archeologie aan wat van ruimtelijk regionaal belang is[6]. In de waardekaarten van de CHS van de provincie Zuid-Holland zijn de gegevens van de eerder genoemde AMK en IKAW opgenomen. Als uiterste middel is de provincie Zuid-Holland bevoegd een provinciaal bestemmingsplan op te stellen.

De provincie Zuid-Holland is en blijft - ook na het van kracht worden van de Wet op de Archeologische Monumentenzorg - het bevoegde gezag:

- bij ontgrondingen;
- bij ruimtelijke ontwikkelingen waarvoor het opstellen van een MER verplicht is[7];
- bij gemeentegrens overschrijdende projecten;
- bij provinciale projecten waarbij (water)wegen zijn betrokken die in eigendom zijn van de provincie.

[6] Naast de structuurvisie, zal de provincie ook een verordening ruimte vaststellen, naar het zich laat aanzien bevat deze geen regels inzake archeologie. Deze verordening zal de huidige Nota Regels voor Ruimte vervangen.
[7] De provincie is niet in alle gevallen bevoegd gezag.

In al de gevallen waarin de provincie Zuid-Holland bevoegd gezag is, toetst deze overheidslaag de Programma's van Eisen (PvE) voor het archeologisch onderzoek, controleert de onderzoeksrapporten en neemt het selectiebesluit.

De provincie Zuid-Holland is gehouden een Provinciaal Archeologisch Depot in te richten en te beheren ten einde archeologische vondsten te conserveren en op te slaan. Het vondstmateriaal is eigendom van de provincie. De provincie Zuid-Holland documenteert en registreert het vondstmateriaal in de daarvoor geëigende registratiesystemen (TMS en ARCHIS) en draagt zorg voor de ontsluiting van de collectie. Bij het depot is ook het provinciale meldpunt voor archeologische vondsten ingericht. Gemeenten kunnen onder voorwaarden een eigen Gemeentelijk Archeologisch Depot inrichten en beheren. De provincie Zuid-Holland heeft de bevoegdheid hiertoe een aanwijzingsbesluit te nemen. De gemeente Gorinchem heeft een eigen depot, maar voldoet nog niet aan alle eisen.

1.4 Gemeentelijke taken en verantwoordelijkheden

Verreweg de meeste beslissingen over de ruimtelijke inrichting worden op gemeentelijk niveau genomen met gevolgen voor archeologische waarden in de bodem. In de Wet op de Archeologische Monumentenzorg wordt aangesloten op deze praktijk en vindt een verregaande decentralisatie van taken en bevoegdheden plaats naar gemeenten. Met het van kracht worden van de wet is de grootste verandering voor de gemeenten dat deze bestuurslaag verantwoordelijkheid *moet* nemen voor het behoud van het archeologische bodemarchief en derhalve archeologie als volwaardige wegingsfactor een plaats moet geven in de belangenafweging bij de besluitvorming over ruimtelijke ingrepen. Beslissingen betreffende het bodemarchief moeten transparant zijn en staan volgens de gebruikelijke procedures open voor beroep en bezwaar. Het is daarom wenselijk dat de uitgangspunten voor de besluitvorming worden vastgelegd in een transparant gemeentelijk archeologiebeleid en dat ook daadwerkelijk uitvoering wordt gegeven aan het vastgestelde beleid. Het voeren van een eigen archeologiebeleid stelt de gemeente ook in staat – op basis van de locale situatie – eigen accenten te leggen en prioriteiten te stellen.

De uitgangspunten voor het gemeentelijke beleid dienen aan te sluiten op de principes die in het Verdrag van Malta zijn verwoord en met de komst van de Wet op de Archeologische Monumentenzorg een verankering vinden in de Nederlandse wetgeving. De doelstelling het archeologische bodemarchief te behouden staat daarom voorop. Als behoud en bescherming van archeologische resten in de bodem niet mogelijk blijken te zijn, dienen de resten deskundig te worden onderzocht en gedocumenteerd.

Het te voeren archeologiebeleid dient te worden gekoppeld aan het ruimtelijke ordeningsbeleid. Bestemmingsplannen moeten worden aangepast door het opnemen van beschermende voorwaarden in gebieden waarvan men weet of vermoedt dat er archeologische sporen zijn.
De regio Alblasserwaard-Vijfheerenlanden heeft een nauwkeurige archeologische verwachtingenkaart opgesteld, deze vormt de basis voor de op te nemen maatregelen in de bestemmingsplannen. Daartoe wordt een vergunningenstelsel in de bestemingsplannen opgenomen.

Naast de bovengeschetste instrumenten en een correcte afhandeling van ontwikkelingsplannen en overige bodemverstorende activiteiten (en de daarbij gewenste interne communicatie) is ook het informeren van ontwikkelaars en het brede publiek van belang. De gemeenten van de regio Alblasserwaard-Vijfheerenlanden kunnen een vergunningenstelsel eventueel koppelen aan een erfgoedverordening. Deze erfgoedverordening kan dan fungeren als 'vangnet' tot dat de bestemmingsplannen zijn aangepast.

Op deze wijze kan de gemeente in een vroeg stadium inzicht verschaffen in de mogelijke financiële en procedurele consequenties bij een planontwikkeling. Daarnaast biedt dit de mogelijkheid tot het creëren van draagvlak bij het brede publiek voor het archeologiebeleid en betrokkenheid bij de leefomgeving. Hiermee wordt een directe aansluiting op het Verdrag van Malta gerealiseerd.

1.5 Gemeentelijke verwachtings- en beleidskaart

Het gemeentelijke beleid moet er op gericht zijn beleidsregels op te stellen om gebieden met archeologische (verwachtings)waarden in alle ruimtelijke plannen en projecten op te nemen en waar mogelijk te ontzien. Een verantwoorde omgang met en een verantwoord beheer van het archeologische bodemarchief begint met kennis over wat beheerd moet worden.
De gemeenten van de regio Alblasserwaard-Vijfheerenlanden hebben opdracht gegeven aan BAAC Archeologisch Adviesbureau voor het opstellen van een regionale archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart. Het materiaal is in 2009 opgeleverd en omvat bovendien een digitale kaartlaag voor elke gemeente op gemeentelijk niveau. De archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart verschaft een vlakdekkend inzicht in de archeologische waarden en verwachtingen in de gemeenten, in combinatie met de (paleo)landschappelijke context hiervan. Deze kaart is specifiek gemaakt voor gebruik op gemeentelijk niveau en is het uitgangspunt voor het in deze nota geformuleerde beleid. De gemeentelijke kaart biedt een fundament voor een integrale afweging van belangen op gemeentelijk niveau.
Op basis van de archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart is het voor de gemeente mogelijk initiatiefnemers zo adequaat mogelijk te informeren over eventuele (procedurele, juridische en financiële) consequenties van ruimtelijke ingrepen.
De kennis die de gemeente in de loop der tijd over het archeologische bodemarchief verkrijgt, dient als voeding voor het verrijken en actueel houden van het kaartbeeld. Daarom is het kaartmateriaal van de gemeenten ook in digitale vorm aangeleverd. Het onderhoud en beheer van het kaartmateriaal dient te worden uitgevoerd door een archeologisch specialist.

Op de archeologische verwachtingskaart van de regio Alblasserwaard-Vijfheerenlanden wordt onderscheid gemaakt tussen de volgende kaartcategorieën:

- Terreinen en puntlocaties waar archeologische waarden zijn vastgesteld:
  - archeologische rijksmonumenten
  - overige AMK-terreinen
  - gemeentelijke archeologische monumenten
- Archeologische verwachtingslaag:
  - zones met een zeer hoge archeologische verwachting
  - zones met een hoge archeologische verwachting
  - zones met een middelhoge archeologische verwachting
  - zones met een lage archeologische verwachting
  - historische objecten met mogelijke archeologische waarde

Aan elke categorie zijn bepaalde beleidsadviezen gekoppeld (Zie hoofdstuk 7 van BAAC-rapport V-09.0185). De gemeente is zelf verantwoordelijk voor de opname van deze beleidsadviezen in een bestemmingsplan.

In het algemeen geldt dat, indien uitvoering van (her)inrichtingsplannen niet vermeden kan worden, het de voorkeur heeft deze zoveel mogelijk plaats te laten vinden in zones met een lage archeologische verwachting. Wanneer bodemverstoring in zones met een hoge of middelhoge archeologische verwachting niet vermeden kan worden, dient in een zo vroeg mogelijk stadium van de planvorming in de desbetreffende delen verkennend en/of karterend archeologisch onderzoek plaats te vinden. Om te komen tot een dergelijk besluit is het doorlopen van de archeologische monumentenzorgcyclus noodzakelijk.

Volgens rijks- en provinciaal beleid wordt een vrijstellingsnorm van 100 m² voor archeologisch onderzoek gehanteerd. Deze norm komt tegemoet aan de gemiddelde hoge archeologische verwachtingen binnen het gemeentelijke gebied, en voorkomt veelal dat particulieren verplicht zijn onderzoek uit te laten voeren. Deze vrijstellingsnorm geldt niet voor beschermde stads- en dorpgezichten.
De gemeenteraad kan gemotiveerd afwijken van de vrijstellingsnorm van 100 m2. In het beleidsadvies wordt dit ook voorgesteld, aan de hand van een archeologisch inhoudelijke onderbouwing. Voor de gemeenten in de regio Alblasserwaard-Vijfheerenlanden is de beleidsadvieskaart leidend, maar niet bindend, voor de vrijstellingsnorm.
Aangezien de beleidsadvieskaart van BAAC op enkele punten afwijkt van de provinciale normen, wijken de gemeenten op basis van de regionale beleidsadvieskaart in de bestemmingsplannen af van de provinciale kaders. Hierover bestaat een regionale consensus.

II Beleid gemeenten regio Alblasserwaard-Vijfheerenlanden

Tot voor kort vond er in de regio Alblasserwaard-Vijfheerenlanden - Gorinchem uitgezonderd - vrijwel geen gestructureerd archeologisch onderzoek plaats. Men moest het hebben van waarnemingen van particulieren, bijvoorbeeld bij het graven van sleuven ten behoeve van de aanleg van de riolering. Archeologisch onderzoek werd veelal uitgevoerd door lokale amateur-archeologen en publicaties verschenen vooral van de hand van deze amateur-archeologen.
In 2002 werden de Zuid-Hollandse gemeenten voor het eerst geconfronteerd met gewijzigd provinciaal beleid met betrekking tot archeologie. Vanaf dat moment moest bij vrijwel elke aanvraag om een verklaring van geen bezwaar ex art. 19 lid 1 WRO een archeologische rapportage worden voorgelegd, wanneer de provinciale CHS daartoe aanleiding gaf. Tot het inwerking treden van de WAMZ in september 2007 bleef archeologisch onderzoek hiertoe veelal beperkt.
Een gericht archeologisch beschermingsbeleid door de gemeente, waarbij te verwachten en bekende archeologische waarden vooraf worden meegewogen in ruimtelijke ontwikkelingsplannen, ontbreekt vooralsnog. Dit vergt een omschakeling in de gemeentelijke organisatie met een passend beleid. De noodzaak hiervan en de instrumenten om uitvoer te kunnen geven aan de nieuwe wetgeving met betrekking tot archeologie en de gemeentelijke taken daarin, zijn al in het eerste hoofdstuk van deze beleidsnota verwoord.

2.1 Karakteristiek van het bodemarchief

De gemeentelijke beleidsambities hangen samen met datgene wat het bodemarchief te bieden heeft. De geschiedenis van een gemeente of regio, die zichtbaar en tastbaar gemaakt wordt door middel van archeologie, bepaalt in hoge mate de identiteit van de plaats.

2.1.1 Ontwikkeling regionale onderzoeksagenda

De aanwezige kennis over het bodemarchief van de regio Alblasserwaard-Vijfheerenlanden komt veelal voort uit in het verleden verricht archeologisch onderzoek en enthousiasme van geïnteresseerde inwoners, leden van historische verenigingen en amateur-archeologen, die resultaten van hun veld- en archiefonderzoek hebben verwerkt in publicaties. Deze kennis vormt de basis voor de eerste versie van de archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart voor de regio. De inhoudelijke kennis over het archeologische bodemarchief zoals deze in het kaartmateriaal naar voren komt, is het uitgangspunt voor de beschermingsregimes die de gemeenten van toepassing zullen verklaren op specifieke terreinen, zones en gebieden. Daarmee wordt gezocht naar een goede balans tussen de archeologische (verwachtings)waarden en de voorwaarden die men aan bodemroerende activiteiten verbindt.

In de loop der tijd zal de kennis over het bodemarchief toenemen door archeologisch onderzoek dat wordt verricht in het kader van ruimtelijke ontwikkelingen. De gemeenten zullen gaandeweg beter zicht krijgen op lacunes in de kennis van het gemeentelijke grondgebied. Op deze manier is het mogelijk te formuleren welke onderzoeksvragen afdoende zijn beantwoord, maar ook aan welke onderzoeksvragen de gemeenten in de regio prioriteit geven. De gemeentelijke (regionale) prioriteiten kunnen worden omschreven in een gemeentelijke (regionale) onderzoeksagenda. Met behulp van een gemeentelijke onderzoeksagenda kan men sturing geven aan het archeologische onderzoek en onnodig onderzoek voorkomen. Een onderzoeksagenda biedt kansen en mogelijkheden om bepaalde thema's meer aandacht te geven, ook financieel. Op termijn kunnen de gemeenten in de Regio dan wetenschappelijk onderbouwde keuzes maken om bijvoorbeeld bepaalde gebieden niet nader te onderzoeken en de nadruk op andere terreinen binnen de archeologie nader uit te werken, zoals de middeleeuwse kernen en hun onderling verband, de handel e.d.
Deze nadruk op bepaalde thema's kan dan verwerkt worden in de programma's van eisen, en biedt de gemeenten binnen de regio om een bewuste selectie te maken in welk onderzoek noodzakelijk wordt geacht.
De mogelijkheid tot het ontwikkelen van een dergelijke regionale onderzoeksagenda is uitgesteld tot na de eerste evaluatieperiode van vier jaar, maar blijft wel als aandachtspunt staan.

2.2 Archeologische monumentenzorg

2.2.1 Visie Archeologische Monumentenzorg (AMZ)

De gemeenten van de regio Alblasserwaard-Vijfheerenlanden hebben inhoudelijke waardering voor het archeologisch erfgoed en onderschrijven de uitgangspunten en principes van het Verdrag van Malta waarop de Wet op de Archeologische Monumentenzorg is gebaseerd.
De identiteit van de gemeenten met de verschillende stadskernen hangt voor een groot deel samen met de (cultuur)historische kenmerken van het grondgebied.

Het integraal behouden van archeologische sporen in de grond zal in de praktijk niet altijd mogelijk zijn. Het beleidsmatige kader dat de gemeenten vaststellen voor de omgang met archeologische waarden en verwachtingen bij grondverstorende werkzaamheden en de inpassing van de archeologische monumentenzorg in de gemeentelijke organisatie is bepalend voor de mate waarin het bodemarchief in stand wordt gehouden en kennis wordt verkregen over de ontstaans- en occupatiegeschiedenis van het grondgebied.
De archeologische (verwachtings)waarde zal bepalend zijn voor de mate van bescherming van de archeologische waarden en de voorwaarden waaronder de gemeenten grondverstorende activiteiten zullen toestaan. Dit is geen statisch gegeven. Door een toename van kennis door archeologisch onderzoek zal in de loop der tijd een beter beeld worden verkregen over het archeologische bodemarchief en zullen de lacunes in kennis zich aftekenen. De toename van inzicht moet een vertaling krijgen naar de beleidsadvieskaart en een regelmatige aanpassing van de gemeentelijke visie ten aanzien van archeologie in de beleidsnota en dient ook de gemeentelijke historie te verrijken.

Een van de belangrijkste uitgangspunten van het Verdrag van Malta, dat ook is overgenomen in de wet AMZ, is behoud van het cultureel erfgoed *in situ*, dus op locatie en veiliggesteld in de bodem. Archeologisch materiaal in de bodem is onvervangbaar en om die reden kwetsbaar. Vaak zijn archeologische vindplaatsen de enige manier om het verhaal over de geschiedenis van een gebied te vertellen. Er moet dan ook zorgvuldig worden omgegaan met het archeologisch erfgoed. Dit betekent dat opgraven slechts een noodoplossing mag zijn. Immers opgraven betekent de vernietiging van de archeologie in de context. Slechts de materiële vondsten blijven over om te worden bewaard. Behoud *in situ* is niet bedoeld om alles voor altijd in de bodem te behouden. De veronderstelling is dat komende generaties meer en betere technieken zullen hebben om archeologische resten te onderzoeken en tevens een grotere kennis om archeologie te kunnen interpreteren.
De gemeenten in de regio streven ernaar het bodemarchief van haar grondgebied *in situ* te behouden. De motivatie hiervoor is gelegen in de argumenten die in het Verdrag van Malta en hierboven worden genoemd. Bovendien kan behoud *in situ* vaak kostenbesparend zijn. Tegelijk kunnen (on)zichtbare archeologische karakteristieken een belangrijke publieksfunctie hebben.
Door zo goed en zo vroeg mogelijk rekening te houden met de (mogelijke) aanwezigheid van archeologische waarden in de bodem kan het principe van behoud *in situ* nagestreefd worden. Dit kan door bijvoorbeeld de keuze voor een bouwlocatie op de aanwezigheid van archeologische waarden af te stemmen of een bouwplan zo aan te passen dat bij bodemverstoring contact met archeologische resten vermeden wordt. De gemeenten zullen aandringen op archeologievriendelijk bouwen.
Indien wordt gekozen voor behoud van archeologische vindplaatsen *in situ*, is het raadzaam verdergaande aantasting van de archeologische waarden te stoppen. Door de verstoorder dient een plan ontwikkeld te worden hoe met het behoud van archeologische waarden moet worden omgegaan. Hiervoor kan een archeologisch adviesbureau ingeschakeld worden.

Daarnaast hebben de gemeenten in de regio de ambitie om de kennis van zowel het zichtbare als het onzichtbare bodemarchief uit te dragen naar haar inwoners. De gemeente stimuleert creatieve plannen om archeologie te visualiseren door bijvoorbeeld een reconstructie van archeologische waarden of archeologie als inspiratiebron te gebruiken bij ruimtelijke planvorming. Daarom is het van belang archeologie een plaats te geven binnen de sector ruimte. Dit kan door archeologische expertise te betrekken bij bouwplanoverleg en ruimtelijke planoverleggen. Omdat het merendeel van de gemeenten echter nog niet beschikt over een eigen archeologisch adviseur, zullen de ambtenaren archeologie hier zelf op bedacht moeten zijn. Op deze manier kan archeologie in een zo vroeg mogelijk stadium meegewogen worden en kan archeologie een meerwaarde zijn voor ontwikkeling.

De afweging tussen archeologische belangen en andere maatschappelijk relevante belangen kan worden beïnvloed door de mogelijkheid politiek en publiekelijk draagvlak te creëren. Draagvlak en goede informatievoorziening zijn met elkaar verbonden. Door middel van adequate informatie op basis

van een archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart kunnen bestemmingsplannen opgesteld worden, weten initiatiefnemers waar ze aan toe zijn en kan archeologie in een vroeg stadium bij ruimtelijke plannen betrokken worden. Dit werkt uiteindelijk kostenbesparend en is voordelig voor het archeologisch bodemarchief. Op deze manier wordt begrip voor de noodzaak van archeologisch (voor)onderzoek en respect voor archeologische waarden gecreëerd bij de partijen die zijn betrokken bij bodemverstorende projecten.

Voorstellen ter besluitvorming:

- De gemeenten in de regio Alblasserwaard-Vijfheerenlanden nemen de verantwoordelijkheid voor het eigen bodemarchief en streven ernaar de kennis van de archeologie van het grondgebied te vergroten.
- De gemeenten hechten belang aan de vertaling van nieuwe inzichten naar de beleidsadvieskaart, die elke vier jaar zal zonodig worden bijgesteld door een archeologisch deskundige.
- Aan het einde van deze beleidsperiode zal ook de beleidsnota archeologie worden geëvalueerd en zonodig herzien.
- Uitgangspunt in het gemeentelijke archeologiebeleid is behoud van archeologische waarden *in situ*. Hiervoor zal archeologie in een zo vroeg mogelijk stadium in de planvorming worden betrokken en zal worden aangedrongen op archeologievriendelijk bouwen.
- Wanneer archeologische waarden *in situ* worden behouden, is de gemeente verantwoordelijk voor het behoud en beheer van de archeologie.

2.2.2 Integratie archeologie in ruimtelijke ordening

De kerndoelstelling van het Verdrag van Malta, behoud *in situ*, kan op gemeentelijke niveau efficiënt worden geregeld door een planologische en juridische bescherming via de Wet ruimtelijke ordening (Wro). Het bestemmingsplan vormt hierin het centrale instrument. Met inachtneming van het Verdrag van Malta en de WAMZ dient archeologie volwaardig deel uit te maken van het bestemmingsplan en van de hierin opgenomen voorschriften (zie 2.2.4). In de archeologische paragraaf van een bestemmingsplan dienen voorwaarden gesteld te worden aan het ruimtelijk gebruik in de vorm van een vergunningstelsel, waarmee de bescherming van archeologische waarden gewaarborgd wordt. De voorwaarden ten aanzien van archeologische waarden moeten gebaseerd zijn op kennis over verwachte en bekende archeologische waarden, zoals weergegeven in de archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart.
De artikelen 39 t/m 41 van de Wet op de Archeologische Monumentenzorg betreffen de instrumenten die de gemeente in relatie tot de AMZ ten dienste staan. In het kader van deze artikelen kan bij de aanvraag van een aanleg-, bouw- of sloopvergunning een archeologisch rapport gevraagd worden, waarin de archeologische waarde van het betreffende terrein is vastgesteld. De aanvrager laat een inventariserend onderzoek uitvoeren. Naar aanleiding van het bijbehorende rapport en selectieadvies, zal de gemeente besluiten tot de vergunningverlening of vervolgonderzoek. Er kunnen aan de aanvrager aanvullende eisen ten aanzien van technische en bouwkundige maatregelen worden gesteld om archeologie te behouden. Hierbij kan de aanvrager ook verplicht worden tot behoud van de archeologie *ex situ*, dus door middel van een opgraving. Om te bepalen welke voorwaarden moeten worden verbonden aan de vergunningverlening dient de Archeologische monumentenzorgcyclus te worden doorlopen bij de behandeling van de vergunningaanvraag.

2.2.3 Archeologische Monumentenzorgcyclus

Als voor bodemverstorende activiteiten een vergunning (of ontheffing) wordt aangevraagd, wordt door de gemeente getoetst of er specifieke voorwaarden en eisen gelden die voortvloeien uit archeologie. Is dit het geval dan wordt de zogenaamde Archeologische Monumentenzorgcyclus (AMZ-cyclus) opgestart.

De Archeologische Monumentenzorgcyclus (zie bijlage II) is een onderzoekscyclus die er op is gericht om kennis te verzamelen om als gemeente een afgewogen besluit te kunnen nemen over het al dan

niet of onder voorwaarden toestaan van grondverstorende activiteiten. De centrale vraag is altijd of er behoudenswaardige archeologische waarden in het geding zijn. Het is naast een onderzoekstraject ook een besluitvormingstraject. Aan de hand van vastliggende criteria, opgesteld door het Rijk en vastgelegd in de KNA, wordt de waardestelling van archeologische resten bepaald en betrokken bij het besluitvormingsproces.
De archeologische uitvoerder formuleert op basis van het (inventariserend) onderzoek een antwoord op de in de opdracht (of PvE) geformuleerde vragen. Deze vragen zijn gericht op de aanwezigheid en waardering van archeologische resten. De archeologisch deskundige van de gemeente beoordeelt dit rapport en geeft een selectieadvies aan het bevoegd gezag over de te nemen vervolgstappen.
Het bevoegd gezag, dus het college van burgemeester en wethouders, doet een definitieve uitspraak over het vervolg van de procedure in het selectiebesluit. Wanneer er geen archeologische waarden zijn aangetroffen wordt het betreffende gebied vrijgegeven. Wanneer wel archeologische waarden aan de orde zijn, komt er vervolgonderzoek en vervolgens weer een selectiebesluit. De archeologische waarden worden dan ofwel opgegraven ofwel in de bodem behouden door een planaanpassing of de weigering van een vergunning.
Doorgaans is de procedure voor het (laten) opstellen en goedkeuren van het Programma van Eisen (PvE) en het formuleren van een selectieadvies ondergebracht bij de archeologisch adviseur of deskundige van de gemeente.
De Archeologische Monumentenzorgcyclus dient te worden betrokken bij de afgifte van bouw-, sloop- en aanlegvergunningen, alsmede bij het verlenen van een ontheffing. Daarnaast kan de AMZ-cyclus worden toegepast in ruimtelijke plannen om te beoordelen of er archeologische waarden aanwezig zijn. Plannen en projecten kunnen dan in een vroeg stadium hierop aangepast worden. Daarom is het verstandig dit traject in een zo vroeg mogelijk stadium in te bedden in de projectplannen. Hiervoor dient de gemeentelijke organisatie zo ingericht te worden dat archeologie een vast onderdeel is in de vergunningverlening (zie 2.5.1).

Het besluitvormingstraject is beschreven in het Handboek KNA.[8] Het Handboek is de leidraad voor de uitvoering van vooronderzoek en andere archeologische werkzaamheden.

In Bijlage II staan de onderzoek- en beslisstappen van de Archeologische Monumentenzorgcyclus vermeld.

Voorstel ter besluitvorming:

- De Archeologische Monumentenzorgcyclus wordt als instrument ingezet om voorwaarden te verbinden aan aanleg-, bouw- en/of sloopvergunningen en bij het verlenen van een ontheffing.

2.2.4 Bescherming archeologische waarden

Een neerslag van de voorhanden zijnde kennis is in de regionale archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart in kaartbeeld weergegeven. De bij het kaartbeeld behorende teksten geven de inhoudelijke motivering op basis waarvan een beschermend regime wordt ontwikkeld voor bepaalde delen van het gemeentelijke grondgebied. Deze regimes worden gekoppeld aan het ruimtelijke ordeningsbeleid. De maatregelen ter bescherming van archeologische waarden vinden hoofdzakelijk plaats via beleidsinstrumenten als bestemmingsplannen, het vergunningenstelsel en het verlenen van ontheffingen.

Planologische bescherming
Wettelijk is vastgelegd dat archeologie een volwaardige plaats moet krijgen in het bestemmingsplan en bijbehorende voorschriften. Bestaande bestemmingsplannen dienen dan ook zo snel mogelijk op de nieuwe archeologiewet aangepast te worden. Doet de gemeente dit niet of onvoldoende, dan bestaat er de mogelijkheid dat de provincie, middels haar bevoegdheid attentiegebieden aan te wijzen, de regie houdt over archeologisch waardevolle gebieden om zo toch bescherming te garanderen.

[8] De in 2009 te hanteren versie is 3.1.

Omdat het bodemarchief en ambitieniveau van de gemeenten in de regio Alblasserwaard-Vijfheerenlanden veel overeenkomsten kent zijn de beleidsadviezen per categorie voor elke gemeente gelijk. Deze afstemming bevordert de inzichtelijkheid van het regionale beleid voor beleidsmakers en degene die met bodemverstoring in de regio te maken krijgt.

Als de regiogemeenten de beleidsadviezen van de beleidsadvieskaarten (BAAC-rapport V-08.0185) overnemen, worden deze opgenomen in de bestemmingsplanvoorschriften. In bijlage III is een model opgenomen voor de bestemmingsplanregels, waarin de waarden uit de beleidsadvieskaart overgenomen kunnen worden.

Indien de uitvoering van bodemingrepen niet vermeden kan worden, blijft het uitgangspunt behoud *in situ*. Dit kan in de vorm van een aanpassing van de bouwplannen, archeologievriendelijk heien of natuurinrichting zonder of met beperkte bodemingrepen. Hiervoor kunnen bij de vergunningverlening (bouw, aanleg en sloop) voorschriften worden opgenomen als voorwaarde voor het toestaan van bodemverstoring. Als behoud in situ geen reële optie is, kan in een uiterst geval het uitvoeren van een opgraving worden voorgeschreven.

Indien in vrijgestelde gebieden toch archeologische resten worden aangetroffen, dienen deze terstond aan de gemeente te worden gemeld.[9] Wanneer door de verstoorder aan alle voorwaarden bij de vergunningverlening is voldaan, zou geen archeologisch onderzoek noodzakelijk zijn. Toch kan er sprake zijn van een bijzondere vondst, waarbij de gemeente, provincie of het rijk – afhankelijk van het belang – besluit tot verder onderzoek. Wettelijk zal ook dan de verstoorder de kosten hiervan moeten dragen.

Wanneer er geen melding gemaakt wordt van de vondst is dit een strafbaar feit en hiervoor dienen dan ook passende maatregelen te worden genomen. De gemeente is verantwoordelijk voor haar bodemarchief en dient dan ook toe te zien op de naleving van de melding van dergelijke toevalsvondsten.

Voorstellen ter besluitvorming:

- In elk nieuw vast te stellen bestemmingsplan wordt een archeologische paragraaf opgenomen. Het bestemmingsplan dient beschermende regels te bevatten, die volgens de vastgestelde beleidsadvieskaart zijn ontwikkeld. Er kan gemotiveerd van deze beleidsadvieskaart afgeweken worden.
- Twee beleidsadviezen zijn gekoppeld aan de huidige regels voor vergunningsvrij bouwen voor bouwactiviteiten van minder dan 30 m2. Bij een eventuele wijziging van de regeling voor vergunningsvrij bouwen zal de grens van 30 m2 in de beleidsadviezen opnieuw worden afgewogen.
- Wanneer er sprake is van archeologische waarden, maar bij belangenafweging toch een bodemverstorende vergunning wordt afgegeven, worden beschermende voorschriften in de vergunning opgenomen.
- Wanneer de gemeente zelf verstoorder is van het bodemarchief dat bij toeval wordt ontdekt, neemt de gemeente de verantwoordelijkheid op zich om nader onderzoek te laten uitvoeren.

Archeologische monumenten

Archeologische resten die van nationaal belang zijn, zijn op basis van artikel 3 van de Monumentenwet 1988 door de minister van OCW aangewezen als archeologisch rijksmonument en als zodanig beschermd. Op basis van de wet zijn bodemverstorende werkzaamheden verboden, tenzij hiervoor vooraf door de minister een vergunning is verleend. Het is gemeentelijk beleid om de terreinen als rijksmonument op de plankaart van de bestemmingsplannen op te nemen, wanneer deze aanwezig zijn.

Naast rijksmonumenten is het mogelijk voor de gemeente om gemeentelijke archeologische monumenten aan te wijzen en zo een verdergaande wettelijke bescherming te regelen. De gemeentelijke erfgoedverordening is hierbij als instrument in te zetten. Het staat gemeenten vrij dit

[9] Monumentenwet 1988, art. 47.

instrument te ontwikkelen. In het kader van de erfgoedverordening is het wel te adviseren ook archeologische voorschriften op te nemen.
Als het als gemeentelijk archeologisch monument aan te wijzen terrein gelegen is in een gebied waarvoor een beschermend bestemmingsplan is vastgesteld, dient de erfgoedverordening hiermee overeen te stemmen. Daarnaast is het aan te raden gemeentelijke archeologische monumenten op te nemen op de plankaart van het betreffende bestemmingsplan. Aan dat opnemen moeten dan wel gebruiksvoorschriften worden verbonden; het opnemen op de plankaart als een louter informatieve functie is niet toegestaan.

Voorstel ter besluitvorming:

- De gemeente kan in de erfgoedverordening de mogelijkheid opnemen om gemeentelijke archeologische monumenten aan te wijzen. De voorschriften over de omgang met archeologisch waardevolle terreinen worden overgenomen uit de beleidsadvieskaart.
- Gemeentelijke archeologische monumenten worden opgenomen in de plankaart van het bestemmingsplan.

Bescherming in verordening
De gemeentelijke monumentenverordening met archeologische paragraaf of de erfgoedverordening is niet alleen in te zetten voor de aanwijzing van archeologische monumenten, maar ook voor de bescherming van archeologische (verwachtings)waarden in het algemeen, vooruitlopend op het "archeologieproof" maken van bestemmingsplannen. De verordening krijgt dan de functie van overgangsregeling en geldt ook niet meer als archeologie op een later moment daadwerkelijk in een bestemmingsplan wordt geregeld. Het is daarom wenselijk dat gemeenten een erfgoedverordening ontwikkelen.
De verordening biedt de gemeente de mogelijkheid te sturen op zowel vastgestelde als verwachte archeologische waarden aangezien in de verordening geregeld kan worden welke voorwaarden het college van Burgemeester en Wethouders verbindt aan grondverstorende werkzaamheden.
Deze gemeentelijke verordening kan – voor zover dit nog niet het geval is – worden aangepast om bescherming te bieden aan terreinen waarvoor geldt dat het behoud van de daar aanwezige archeologische (verwachtings)waarden van belang is voor de gemeente. Op basis van de verordening kunnen dergelijke terreinen – overeenkomstig gebouwd erfgoed – aangewezen worden als gemeentelijk archeologisch monument, wanneer de gemeente dit wenselijk acht.[10] Er gaat een duidelijke signaalwerking uit van het aanwijzen van een terrein als archeologisch monument.

Voorstel ter besluitvorming:

- De gemeente neemt in de erfgoedverordening beschermende regels op overeenkomstig de beleidsadvieskaart.

Archeologische adviescommissie
De huidige monumentencommissie adviseert het college van Burgemeester en Wethouders over bouwaanvragen voor rijks- en gemeentelijke monumenten. Aan de commissie kan ook worden gevraagd om te adviseren over gemeentelijke archeologische monumenten of voorgenomen grondverstorende werkzaamheden in het algemeen.
Indien hiertoe wordt overgegaan is het noodzakelijk dat een lid aan de monumentencommissie wordt toegevoegd met archeologische expertise.

[10] De terreinen genieten bescherming op basis van de Monumentenwet.

Voorstel ter besluitvorming:

- De gemeente kan in de erfgoedverordening opnemen dat de monumentencommissie ook adviseert over archeologische onderwerpen. In dat geval moet aan de commissie archeologische deskundigheid worden toegevoegd.

Rol amateur-archeologen
De gemeente kan een lokaal platform vormen waarin cultuurhistorische en/of archeologische belangengroepen zijn vertegenwoordigd. Het platform zal zich uitsluitend op aangelegenheden van de gemeente richten (als belanghebbenden), of in het geval van samenwerking met buurgemeenten, op het grondgebied van de samenwerkende gemeenten. Hieronder volgt een aantal mogelijke taken en rollen van de vrijwilligers in het platform.

1. Rol bij de evaluatie van de beleidskaart in het veld
   Op plaatsen waar een lage verwachting van de aanwezigheid van archeologische waarden is, en waar de gemeente dan ook weinig of geen aandacht aan besteedt, is het belangrijk de juistheid van die keuzes te toetsen. De lokale verenigingen zouden hierbij een structurele rol kunnen spelen. Zij zouden de vergunningsvrije bodemverstoringen kunnen bezoeken en door middel van een standaardformulier verslag doen van de bevindingen. Die bevindingen kunnen worden meegenomen in de evaluatie, als wordt bezien of de beleidsadvieskaart wellicht moet worden aangepast. Naast deze rol is het in de overgangsfase van oud naar nieuw beleid nuttig om de rol van amateurs als de ogen en de oren van de archeologie te blijven stimuleren.
2. Rol in de uitvoering van werken
   In geval van uitvoering van opgravingen of begeleiding zal de gemeente in het Programma van Eisen een aanbeveling opnemen die binnen de wettelijke regels bedrijven stimuleert tot participatie van amateurs als medewerkers.
3. Rol in het onderzoek van niet geselecteerde vindplaatsen
   Het gaat hier om plaatsen waar vindplaatsen aanwezig zijn, maar waaraan de gemeente geen aandacht besteedt op basis van haar beleid. De amateurs krijgen dan de mogelijkheid hier waarnemingen te doen.
4. Stimulering van de benutting van de archeologische kennis
   In het beleidsplan is een keuzescenario opgenomen dat het gebruik en de communicatie van de archeologische kennis moet stimuleren. Het gaat hierbij om zaken als presentaties, boeken, brochures maar ook om grotere onderwerpen zoals het gebruik van het museum, het opzetten van een depot en een betere integratie van aanwezige archeologie in de bestaande bouw en de nieuwbouw. Verder is het aan te bevelen om het platform beperkt toegang te geven tot de archeologische documentatie van de gemeente, mogelijk op een plaats waar gezamenlijk kan worden gewerkt. De gemeente kan ook archeologische bedrijven die onderzoek verrichten binnen de gemeente, aanmoedigen de amateur-archeologen actief te betrekken bij projecten. Wanneer het gemeentebestuur kiest voor een dergelijk scenario is de inzet van de lokale verenigingen onontbeerlijk.

Voorstel ter besluitvorming:

- De gemeente kan een lokaal platform vormen waarin cultuurhistorische en/of archeologische belangengroepen zijn vertegenwoordigd.

2.3 Praktische uitvoering van archeologisch onderzoek

Uitvoering van archeologische werkzaamheden

Er worden in de KNA vier processtappen onderscheiden:

1. Bureauonderzoek
2. Inventariserend veldonderzoek (niet-gravend), zoals bijv een booronderzoek
3. Inventariserend veldonderzoek (gravend), hieronder vallen ook de proefsleuven.

4. Selectie: behoud *in situ* (fysiek beschermen of inpassen in ruimtelijke plannen), opgraven of archeologisch begeleiden

Ad 1
Het bureauonderzoek dient om de bekende archeologische waarden te inventariseren en te vertalen naar een verwachtingsmodel. Voor een dergelijk onderzoek is geen Programma van Eisen (PvE) of Plan van Aanpak (PvA) nodig.

Ad 2
Bij het niet-gravend inventariserend veldonderzoek worden door middel van prospectie (booronderzoek, radiografisch onderzoek e.d.) veldgegevens verzameld. Voor een dergelijk onderzoek is een goedgekeurd PvA noodzakelijk. Doel is om na te gaan in hoeverre het bodemprofiel intact is, archeologische indicatoren aanwezig zijn en om de begrenzing van het terrein te achterhalen.

Ad 3
Bij het gravend inventariserend veldonderzoek worden door middel van het graven van proefsleuven veldgegevens verzameld. Doel van het onderzoek is het waarderen van de vindplaats ten einde een advies te geven over de selectie (stap 4). Voor een dergelijk onderzoek is een goedgekeurd PvE noodzakelijk.

Ad 4
Als besloten wordt de sporen *in situ* te behouden wordt de vindplaats niet verstoord en door fysieke en/of planologische maatregelen beschermd. Bij een opgraving worden alle vondsten en sporen gedocumenteerd en *ex situ* behouden. Als besloten wordt de grondverstorende ingreep archeologisch te begeleiden vindt gedurende de werkzaamheden een regelmatige veldinspectie plaats. Voor deze processtap is een goedgekeurd PvE verplicht.
Elk onderzoek levert informatie op over de archeologische sporen. Naarmate de AMZ-cyclus wordt doorlopen, neemt het detailniveau en ook het kostenniveau van het onderzoek toe.

Vergunninghoudende gemeenten[11] hebben een opgravingbevoegdheid en een gemeentelijke archeologische dienst en daarmee de juiste kennis en middelen in huis om deze verschillende processtappen te kunnen uitvoeren volgens de richtlijnen van de KNA. Niet-vergunninghoudende gemeenten moeten deze kennis en middelen extern inhuren.
De gemeenten in de regio Alblasserwaard-Vijfheerenlanden hebben geen gemeentelijke of regionale archeologische dienst en zullen, wanneer de gemeente verstoorder en dus initiatiefnemer is, archeologisch onderzoek door een archeologisch bedrijf laten uitvoeren. Hiervoor wordt te allen tijde conform het aanbestedingsbeleid van de gemeente gehandeld. Wanneer de gemeente niet de initiatiefnemer is, wordt de uitvoering aan de verstorende partij overgelaten, die doorgaans ook archeologisch onderzoek zal uitbesteden. De gemeente blijft het bevoegd gezag (zie Bijlage II) en zal erop toezien dat de eisen die aan archeologisch onderzoek worden gesteld volgens de wettelijke normen en het gemeentelijk of regionaal beleid, worden uitgevoerd.

Kwaliteitseisen
Het nieuwe archeologiebestel is een zelfregulerend stelsel van archeologische kwaliteitszorg. Dit stelsel heeft drie hoofdelementen. Met de inwerkingtreding van de Wet op de Archeologische Monumentenzorg is een ieder die beroepshalve archeologische werkzaamheden verricht gehouden aan de uitvoeringseisen zoals die zijn vastgelegd in de KNA. De kwaliteitseisen voor archeologisch onderzoek hebben betrekking op de vorm, inhoud, informatieplicht, verslaglegging en deskundigheid van de uitvoerders. De Erfgoedinspectie ziet toe op de uitvoering van de KNA.
Uitvoerende instanties en bedrijven dienen over een opgravingvergunning te beschikken die wordt verleend door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Tenslotte is er een Beroepsregister met een ethische code om de kwaliteit van individuele bekwaamheden te borgen. Het Beroepsregister van Archeologen staat open voor een ieder met een afgeronde academische opleiding in de archeologie of een aanverwante studie en is ontwikkeld door en in beheer van de Nederlandse Vereniging van Archeologen (NVvA).
Het ondertekenen van een door de beroepsgroep zelf ontwikkelde ethische code is niet alleen wettelijk verplicht voor KNA-archeologen, maar wordt door de gemeenten zeer van belang geacht.

[11] Vergunninghoudende gemeenten zijn gemeenten met een eigen archeologische dienst met een opgravingvergunning, verstrekt door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Gemeenten streven er naar archeologische expertise in te huren bij archeologische bedrijven met werknemers die een ethische beroepscode hebben ondertekend[12] en zijn geregistreerd in het Beroepsregister van Archeologen en dus als zodanig gehouden zijn aan de ethische code. Dit kan als voorwaarde in een PvE opgenomen worden.[13]

Voorstellen ter besluitvorming:

- Archeologisch onderzoek in de gemeente zal, wanneer de gemeente verstoorder is, worden uitgevoerd door een archeologisch bedrijf dat hiertoe gecertificeerd is en dat conform de KNA-eisen archeologische werkzaamheden verricht.
- Wanneer de gemeente geen verstoorder is, wordt de uitvoering van archeologisch onderzoek en de aanbesteding aan de verstorende partij overgelaten. De gemeente blijft bevoegd gezag en zal moeten toezien op de kwaliteit van het onderzoek.

2.4 Communicatie, presentatie en voorlichting

Archeologie wordt beschouwd als gemeenschappelijk bezit. Het draagt immers bij aan de kennis van een gemeenschappelijk verleden van het dorp, de stad en van Nederland. Informatie over archeologie moet dan ook voor iedereen beschikbaar en toegankelijk zijn. Wanneer de publieksfunctie van archeologie goed wordt ingericht kan dit een belangrijke bijdrage leveren aan de belangstelling voor oudheden en zo ook aan het draagvlak voor archeologie: bekend maakt bemind. De gemeentes zullen hun burgers middels de website informeren over archeologie.

Vondstmelding
Gezien de wettelijke verplichting archeologische vondsten of waarnemingen te melden bij de overheid (RCE, provincie of gemeente), heeft de gemeente de verantwoordelijkheid betrokkenen te wijzen op deze verplichting. De gemeente zal eventuele meldingen en/of vondsten doorgeven aan het Provinciaal Archeologisch Depot, waar het provinciale meldingspunt gevestigd is.

Publieksbereik en -participatie
De gemeenten in de regio Alblasserwaard-Vijfheerenlanden streven ernaar op een creatieve manier aandacht te besteden aan archeologische vindplaatsen. Het grote publiek zal archeologie vooral willen zien als bron voor de geschiedschrijving van de eigen regio. Om het verhaal van het verleden te laten zien en te beleven kunnen verschillende middelen worden aangewend, waarvan archeologisch onderzoek en vondsten deel kunnen uitmaken. Te denken valt aan populair wetenschappelijke publicaties, brochures, lokale museumpresentaties, tentoonstellingen, open dagen, cultuurhistorische routes en educatieve projecten in het basis- en voortgezet onderwijs. Deze taken passen goed in de structuur van het voorgestelde archeologiebeleid en kunnen met behulp van deskundigen ingevuld worden. Publieksbereik vormt vaak een onderdeel van de bedrijfsvoering van archeologische bureaus. Maar ook een bureau voor toerisme en recreatie kan hier een bijdrage aan leveren.

In samenwerking met locale historische verenigingen en met name de Archeologische Werkgemeenschap (AWN), de amateur-archeologen, zullen de gemeenten de betrokkenheid van haar inwoners bij de historie en archeologie van de leefomgeving bevorderen.

Voorstel ter besluitvorming:

- Via de website van de gemeente worden burgers zoveel mogelijk geïnformeerd over archeologische ontwikkelingen.

[12] Ethische code van de NVvA of ethische code van de European Association of Archaeologists (EAA).
[13] Momenteel wordt het Beroepsregister van Archeologen ingericht. Het streven is om binnen een periode van 3 jaar (gerekend vanaf medio 2007) alle leden van de NVvA in het register te registreren. Dit betekent dat pas vanaf 2010 in redelijkheid kan worden verlangd dat een archeoloog in het Beroepsregister is geregistreerd. Dit geldt niet voor de ondertekening van de ethische code.

2.5 Organisatie en financiën

2.5.1 Positionering archeologische monumentenzorg in gemeentelijke organisatie

Voor de beleidsuitvoering is het nodig de ambtelijke organisatiestructuur in te richten met een ambtenaar archeologie, die op de hoogte is van alle ruimtelijke plannen en overige bodemverstorende werkzaamheden en zonodig de archeologische monumentenzorgcyclus in gang zet en doorloopt (zie bijlage II). Eveneens heeft de gemeente de plicht toezicht te houden op het naleven van de aan de vergunning gestelde voorwaarden. Op gemeentelijk niveau zijn daartoe een nauwe afstemming en heldere werkafspraken tussen de beleidsvelden archeologie, milieu en ruimtelijke ordening, maar ook bouw- en woningtoezicht en juridische zaken vereist. Het verdient dan ook de voorkeur om een eenvoudige archeologische richtlijn of protocol vast te stellen met betrekking tot de archeologie.
Het is van belang dat er voldoende kennis van de procedures en enig archeologisch inzicht bij de ambtenaar archeologie aanwezig is. De functie kan eventueel uitgebreid worden met het opstellen van een paragraaf archeologie in bestemmingsplannen, deelname aan ruimtelijke planoverleggen en draagvlakverbreding.
Daarnaast dient de gemeente zorg te dragen voor beheer en toezicht ten aanzien van het archeologisch erfgoed. Hiervoor dient ambtelijke expertise in huis aanwezig te zijn. Een andere mogelijkheid is de reservering van financiële middelen voor externe expertise onder regie van de coördinerend ambtenaar archeologie.

De beschikbare fte voor archeologie is in de huidige situatie beperkt. Mogelijk zal zij moeten worden uitgebreid om een verantwoord archeologiebeleid, zoals verwoord in deze nota, te kunnen voeren.

Gemeentelijke archeologietaken
De archeologische functie binnen de gemeente wordt in de nieuwe situatie verder uitgebreid met taken als het doorlopen van de AMZ-cyclus voor vergunningverlening, de deelname aan ruimtelijke planoverleggen, het onderhouden van contacten met historische verenigingen en amateurarcheologen, het bemensen van een helpdesk, het onderhouden van de website, het voeren van regie op archeologische onderzoeken van de gemeente, het beoordelen van rapporten en het nemen van selectiebesluiten.

Voorstel ter besluitvorming:

- Alle archeologiezaken worden per gemeente (zo mogelijk) gecentraliseerd in één coördinerend ambtenaar archeologie die in directe verbinding staat met de verschillende relevante afdelingen.
- Voor de uitvoering van de rol van bevoegd gezag, zoals voor het opstellen van een Programma van Eisen en het beheer van archeologisch erfgoed *in situ*, wordt zo nodig extern archeologische expertise ingehuurd onder de regie van de coördinerend ambtenaar archeologie.

2.5.2 Financiering en budget

Het principe 'de verstoorder betaalt'
Op basis van de Wet op de Archeologische Monumentenzorg is het principe dat de veroorzaker betaalt van toepassing. Dit houdt in dat de initiatiefnemer van een bodemverstorende activiteit de kosten draagt die gemoeid zijn met de door de gemeente (of een ander bevoegd gezag) opgelegde archeologische werkzaamheden. In het in de bijlagen weergegeven schematische overzicht is terug te vinden welke werkzaamheden daaronder begrepen zijn. Dit gaat dus ook op als de gemeente zelf de initiatiefnemer is.
De kosten die de initiatiefnemer dient te maken, kunnen mogelijk worden beperkt als plannen in een zo vroeg mogelijk stadium worden getoetst op archeologie. Door archeologie in een vroeg stadium van de planontwikkeling op te nemen kunnen verrassingen worden voorkomen. Door planaanpassing (behoud *in situ*) kunnen de kosten worden voorkomen of beperkt.

In de eerste kolom van het schema in Bijlage II (bevoegd gezag) staan alle taken die de gemeente dient uit te voeren op het moment dat deze overheid het bevoegde gezag is. De kosten die met de uitvoer van deze taken zijn gemoeid, komen geheel ten laste van de gemeente. De overige kosten zijn in principe toe te rekenen aan de initiatiefnemer. De kosten zullen veelal doorberekend worden in de planontwikkeling.

Archeologiekosten bij planontwikkeling
De kosten van de voor planontwikkeling verrichte onderzoeken, waaronder begrepen de eventuele kosten van archeologisch onderzoek en beheersmaatregelen, worden in principe opgenomen in de kosten van het betreffende plan of besluit. Deze kosten kunnen bestaan uit: planaanpassingen, beheersmaatregelen, prospectie onderzoek, proefopgravingen en definitief opgravend onderzoek. Bodemverstorend archeologisch onderzoek brengt bovendien kosten met zich mee voor het vervaardigen van een Programma van Eisen en voor directievoering, vondstenconservering, deponering van vondsten en documentatie, en het vervaardigen van een basisrapportage.
Van de omvang van de kosten van archeologisch onderzoek is geen eenduidige indicatie te geven, omdat dit afhankelijk is van vele factoren. Wel is duidelijk dat indicatief onderzoek relatief het goedkoopst is, waardestellend onderzoek iets duurder en opgravend onderzoek het duurst. De voor de verschillende vormen van onderzoek benodigde tijd kent een vergelijkbare verdeling.
Het voordeel van vroegtijdig indicatief en eventueel waardestellend onderzoek naar archeologische waarden in een plangebied is, dat vooraf reeds veel over de aanwezige archeologische waarden gezegd kan worden. Hierdoor kunnen bij de uitvoering van de werkzaamheden kosten bespaard worden. De kosten kunnen verwerkt worden in de grondexploitatie. Verder kunnen plannen worden aangepast en kan in de projectbegroting rekening worden gehouden met archeologisch onderzoek. Bovendien wordt hiermee de basis gelegd om daadwerkelijk gestalte te geven aan het uitgangspunt dat de aanwezige archeologie een inspiratiebron is voor planontwikkeling.
Bij grote projecten zullen de kosten voor archeologie naar verhouding niet snel worden ervaren als excessief. Maar een relatief kleine bodemingreep door een particulier kan leiden tot relatief kostbare opgravingen. Het is de vraag in hoeverre het redelijk is deze kosten volledig door een verstoorder te laten dragen, vooral wanneer ze niet in verhouding staan tot de totale stichtingskosten. Hiervoor kan een speciale regeling opgesteld worden door de gemeente, die als bevoegd gezag archeologisch onderzoek heeft opgelegd (zie onder). Altijd zal de afweging gemaakt worden of behoud *in situ* door planaanpassing een optie is, waardoor kosten beperkt kunnen worden.
Indien de gemeente bij planontwikkeling de uit te geven grond zelf in eigendom heeft, kunnen de kosten voor eventueel archeologisch onderzoek worden verdisconteerd in de uitgifteprijs. In andere gevallen kan op dit moment beter worden ingezet op goed overleg met alle betrokken partijen.

Toevalsvondsten
Als er grondverstorende werkzaamheden plaatsvinden in gebieden waarvoor geen beschermingsregime geldt, de initiatiefnemer aan alle voorwaarden van de vergunning heeft voldaan en men toch stuit op archeologische resten, is de gemeente gehouden in overleg met de initiatiefnemer een oplossing te vinden die recht doet aan het belang van het archeologische bodemarchief. Op basis van het uitgangspunt ‘de verstoorder betaalt’ horen de kosten die hiermee gepaard gaan in principe voor rekening van de initiatiefnemer te komen. Het verdient aanbeveling om de mogelijkheid open te houden om hier in uitzonderlijke gevallen van af te wijken, waarbij dan meespeelt dat het bevoegd gezag of de provincie Zuid-Holland of de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed archeologisch onderzoek pas in tweede instantie heeft opgelegd. Hiervoor zijn echter geen wettelijke regels opgesteld. De financiering van aanvullend onderzoek of een opgraving dient dan in overleg met alle betrokken partijen geregeld te worden.
Het is wettelijk verplicht toevalsvondsten of waarnemingen van archeologische resten te melden bij de gemeente, provincie of Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. De gemeente draagt deze meldingsplicht actief uit naar buiten en draagt zorg voor de administratieve afwikkeling van meldingen.

Financiële voorziening: het archeologiefonds
Omdat uitgaven voor archeologie naar verwachting per jaar sterk zullen fluctueren, kan er op termijn voor worden gekozen om een gemeentelijk archeologiefonds op te bouwen, waarin jaarlijks stortingen worden gedaan. Uit dit fonds worden dan, voor zover er niet op andere wijze in kan worden voorzien, de kosten bestreden voor onder meer de volgende zaken:
- aanvullende archeologische en bouwhistorische inventarisatie,
- publieksboekjes en nadere uitwerking,
- educatieve mogelijkheden (open dagen, expositie),

- te zijner tijd: interpretatie en syntheseonderzoek ter bijstelling van het onderzoekskader,
- eventueel mitigeren van onevenredige kosten van archeologisch onderzoek en bestrijden van calamiteiten.

Een archeologiefonds zou kunnen worden ingevuld door de jaarlijkse bijdrage voor excessieve kosten voor archeologie in het Gemeentefonds, aangevuld met leges voor de aanvraag van een bodemverstorende vergunning en desgewenst een bepaald percentage van de opbrengst van grondexploitaties.

Tegemoetkoming archeologie in Gemeentefonds
De Gemeentewet[14] bepaalt dat de regering is gehouden om bestuurslasten te compenseren als lagere overheden als gevolg van een wetsvoorstel taken krijgen toebedeeld. Veel van deze kosten liggen in de bestuurlijke sfeer. Zo kunnen extra kosten voortvloeien uit de afgifte van bouw-, sloop- en aanlegvergunningen en in het kader van het verlenen van ontheffingen. Gemeenten kunnen de kosten van vergunningverlening bestrijden uit retributies. Dit ligt bijvoorbeeld bij kosten die zijn verbonden aan het opnemen van archeologische belangen in bestemmingsplannen echter anders. Deze zijn niet verhaalbaar. De toenmalige staatssecretaris van OCW – mevrouw van der Laan – heeft naar aanleiding van de voorziene wetswijziging een onderzoek laten uitvoeren naar de uitvoeringslasten van gemeenten (en provincies) op het gebied van de bescherming van het archeologische erfgoed. Op basis daarvan heeft zij met bestuurders van VNG (en IPO) overeenstemming bereikt over de hoogte van het bedrag dat jaarlijks ter beschikking wordt gesteld ter vergoeding van de uitvoeringslasten.
De structurele verhoging van de uitkering in het Gemeentefonds voor bestuurskosten ten aanzien van archeologiewetgeving is vastgesteld op € 6.35 miljoen. De uitkering per gemeente wordt bepaald door het aantal wooneenheden te vermenigvuldigen met het bedrag € 0,58 (2009) en een verdeelsleutel die de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed bekend maakt[15].

Bestuurskosten en apparaatskosten per gemeente

Eénmalige kosten:
(Ontwikkeling beleidsadvieskaart en nota archeologie)
Aanpassen reglement van orde monumentencommissie

Baten:
Eénmalige uitkering via het gemeentefonds van het rijk
Bestuurslastenvergoeding van het rijk
Leges aanvraag vergunning
Jaarlijkse rijksbijdrage via het gemeentefonds

Terugkomende kosten:
Onderhoud beleidsadvieskaart (digitalisering)
Evaluatie en bijstellen van beleid
Aanpassen bestemmingsplannen
Coördinerend Ambtenaar archeologie , uitbreiden fte
Opstellen erfgoedverordening c.q. aanpassen van de monumentenverordening
(Extra) lid monumentencommissie

Kosten die voortkomen uit een initiatief voor een ruimtelijke ingreep die niet ten laste komen van de initiatiefnemer maar van de gemeente zijn verschillend van aard. Deze kosten vloeien voort uit de wettelijke taken van de gemeente in haar rol als bevoegd gezag. In het schematische overzicht zijn deze taken terug te vinden. Het betreft het beoordelen van PvE's, het beoordelen van onderzoeksrapporten en de archeologische advisering ten behoeve van het selectiebesluit. Voor deze werkzaamheden die deels dienen te worden verricht door een senior archeoloog zal de gemeente een budget ter beschikking moeten hebben ongeacht de wijze waarop de gemeente deze expertise betrekt.

[14] Artikel 108
[15] Mogelijk dat dit bedrag vanaf 2009 anders is.

Voorstel ter besluitvorming:

- De gemeente stelt voldoende financiële middelen beschikbaar voor het uitvoeren van het archeologiebeleid.

2.5.3 Planschade

Ut onderzoek kan blijken dat er archeologische waarden in de bodem aanwezig zijn. Dit kan er toe leiden dat de bodemverstorende activiteit niet is toegestaan of uitsluitend onder archeologische begeleiding mag plaatsvinden. Voor de grondeigenaar betekent dat, dat bepaalde activiteiten niet meer mogelijk zijn of duurder worden om uit te voeren, waardoor de bouw- en gebruiksmogelijkheden van de grond afnemen. Indien de grond hierdoor minder waard wordt, leidt dat tot planschade.

Dit aspect is juridisch nog niet uitgekristalliseerd. Momenteel buigen de minister van VROM en de VNG zich over dit onderwerp. Dat maakt het onmogelijk om in deze nota "harde" uitspraken te doen over archeologie en planschade. Het is zelfs mogelijk dat eventuele planschade geheel buiten beeld blijft. De Monumentenwet biedt namelijk de mogelijkheid om archeologie niet via het bestemmingsplan te regelen, maar via een (erfgoed)verordening. Het planschadeartikel van de Wro is dan niet van toepassing.

III Actiepunten en voorstellen ter besluitvorming

Voorstellen ter besluitvorming:

- De gemeenten in de regio Alblasserwaard-Vijfheerenlanden nemen de verantwoordelijkheid voor het eigen bodemarchief en streven ernaar de kennis van de archeologie van het grondgebied te vergroten.
- De gemeenten hechten belang aan de vertaling van nieuwe inzichten naar de beleidsadvieskaart, die elke vier jaar zal zonodig worden bijgesteld door een archeologisch deskundige.
- Aan het einde van deze beleidsperiode zal ook de beleidsnota archeologie worden geëvalueerd en zonodig herzien.
- Uitgangspunt in het gemeentelijke archeologiebeleid is behoud van archeologische waarden *in situ*. Hiervoor zal archeologie in een zo vroeg mogelijk stadium in de planvorming worden betrokken en zal worden aangedrongen op archeologievriendelijk bouwen.
- Wanneer archeologische waarden *in situ* worden behouden, is de gemeente verantwoordelijk voor het behoud en beheer van de archeologie.
- De Archeologische Monumentenzorgcyclus wordt als instrument ingezet om voorwaarden te verbinden aan aanleg-, bouw- en/of sloopvergunningen en bij het verlenen van een ontheffing.
- In elk nieuw vast te stellen bestemmingsplan wordt een archeologische paragraaf opgenomen. Het bestemmingsplan dient beschermende regels te bevatten, die volgens de vastgestelde beleidsadvieskaart zijn ontwikkeld. Er kan gemotiveerd van deze beleidsadvieskaart afgeweken worden.
- Twee beleidsadviezen zijn gekoppeld aan de huidige regels voor vergunningsvrij bouwen voor bouwactiviteiten van minder dan 30 m2. Bij een eventuele wijziging van de regeling voor vergunningsvrij bouwen zal de grens van 30 m2 in de beleidsadviezen opnieuw worden afgewogen.
- Wanneer er sprake is van archeologische waarden, maar bij belangenafweging toch een bodemverstorende vergunning wordt afgegeven, worden beschermende voorschriften in de vergunning opgenomen.
- Wanneer de gemeente zelf verstoorder is van het bodemarchief dat bij toeval wordt ontdekt, neemt de gemeente de verantwoordelijkheid op zich om nader onderzoek te laten uitvoeren.
- De gemeente kan in de erfgoedverordening de mogelijkheid opnemen om gemeentelijke archeologische monumenten aan te wijzen. De voorschriften over de omgang met archeologisch waardevolle terreinen worden overgenomen uit de beleidsadvieskaart.
- Gemeentelijke archeologische monumenten worden opgenomen in de plankaart van het bestemmingsplan.
- De gemeente neemt in de erfgoedverordening beschermende regels op overeenkomstig de beleidsadvieskaart.
- De gemeente kan in de erfgoedverordening opnemen dat de monumentencommissie ook adviseert over archeologische onderwerpen. In dat geval moet aan de commissie archeologische deskundigheid worden toegevoegd.
- De gemeente kan een lokaal platform vormen waarin cultuurhistorische en/of archeologische belangengroepen zijn vertegenwoordigd.
- Archeologisch onderzoek in de gemeente zal, wanneer de gemeente verstoorder is, worden uitgevoerd door een archeologisch bedrijf dat hiertoe gecertificeerd is en dat conform de KNA-eisen archeologische werkzaamheden verricht.
- Wanneer de gemeente geen verstoorder is, wordt de uitvoering van archeologisch onderzoek en de aanbesteding aan de verstorende partij overgelaten. De gemeente blijft bevoegd gezag en zal moeten toezien op de kwaliteit van het onderzoek.
- Via de website van de gemeente worden burgers zoveel mogelijk geïnformeerd over archeologische ontwikkelingen.
- Alle archeologiezaken worden per gemeente (zo mogelijk) gecentraliseerd in één coördinerend ambtenaar archeologie die in directe verbinding staat met de verschillende relevante afdelingen.
- Voor de uitvoering van de rol van bevoegd gezag, zoals voor het opstellen van een Programma van Eisen en het beheer van archeologisch erfgoed *in situ*, wordt zo nodig extern archeologische expertise ingehuurd onder de regie van de coördinerend ambtenaar archeologie.
- De gemeente stelt voldoende financiële middelen beschikbaar voor het uitvoeren van het archeologiebeleid.

Bijlage I Begrippen

Archeologie
Wetenschap die zich ten doel stelt inzicht te verwerven in alle facetten van menselijke samenlevingen uit het verleden door middel van het systematisch opsporen en interpreteren van materiële overblijfselen die in of boven de grond bewaard zijn gebleven.

Archeologische begeleiding
Vorm van onderzoek waarbij archeologische waarden worden gedocumenteerd en archeologische vondsten worden veiliggesteld.

Archeologisch bureauonderzoek
Vorm van archeologisch onderzoek waarbij de aan- of afwezigheid, het karakter en de omvang, de gaafheid, de conservering en de relatieve kwaliteit van archeologische waarden worden bepaald aan de hand van bestaande bronnen over archeologische waarden die voor een bepaald gebied al bekend zijn of worden verwacht.

Archeologisch erfgoed
Alle overblijfselen, voorwerpen en andere sporen van de mens uit het verleden, in en op de bodem waarvan het behoud en de bestudering relevante archeologische kennis oplevert. Hiertoe behoren in principe resten van bouwwerken, gebouwencomplexen, aangelegde terreinen, roerende zaken, monumenten van andere aard, alsmede hun context, zowel op het land als onder water.

Archeologisch monument
Terrein van algemeen belang wegens de aanwezigheid van tenminste vijftig jaar oude zaken die relevant zijn wegens schoonheid, wetenschappelijke betekenis, cultuurhistorische waarde of zeldzaamheid.

Archeologische opgraving
Het vlakdekkend onderzoeken van archeologische vindplaatsen, met als doel de gegevens van de vindplaats te documenteren en daarmee informatie te behouden die van belang is voor kennisvorming over het verleden.

Archeologische waarden
Op basis van een uitgevoerd archeologisch vooronderzoek gebaseerde duidelijke aanwijzingen voor waardevolle en dus behoudenswaardige overblijfselen uit het verleden.

Archeologische verwachtingen
Op basis van al uitgevoerd archeologisch (voor)onderzoek op bepaalde geomorfologische ondergronden is het mogelijk een voorspelling te doen over potentieel aanwezige archeologische waarden op andere terreinen met dezelfde geomorfologische achtergrond. Aangezien directe gegevens over deze terreinen ontbreken, kan niet worden gesproken van aanwezige waarden, dus hebben we het over verwachtingen.

Behoud in situ
Behoud van archeologische resten op exact de plaats waar zij zijn aangetroffen.

Bodemarchief
Alle informatie die in de bodem ligt opgeslagen en daarin terecht is gekomen door activiteiten van mensen en door natuurlijke processen.

Bodemverstoring
Alle grondverstorende werkzaamheden, inclusief heien, baggeren en diepploegen.

Inventariserend veldonderzoek
Vorm van onderzoek waarbij het gespecificeerde verwachtingsmodel dat op het archeologische bureauonderzoek is gebaseerd wordt aangevuld en getoetst door middel van waarnemingen in het veld.

Hoogwaardige archeologische locaties

De door het college van Burgemeester en Wethouders als zodanig aangegeven locaties, waar archeologische waarden door onderzoek en/of in combinatie met andere bronnen zijn aangetoond.

Locaties met een hoge archeologische verwachting
De door het college van Burgemeester en Wethouders als zodanig aangewezen locaties, waar (zeer) sterke aanwijzingen zijn dat archeologische waarden aanwezig zijn.

Locaties met een middelhoge archeologische verwachting
De door het college van Burgemeester en Wethouders als zodanig aangegeven locaties waar aanwijzingen zijn dat archeologische waarden aanwezig zijn.

Programma van Eisen (PvE)
Door een daartoe gekwalificeerd archeoloog opgestelde kennisgeving van het bevoegd gezag aan de initiatiefnemer en eventueel de beoogde uitvoerder, gebaseerd op het selectiebesluit. In het PvE wordt vastgelegd waaraan archeologische veldprojecten moeten voldoen. Het bevat de formulering van de inhoudelijke vraagstelling (wat er moet gebeuren) en aanwijzingen voor de praktische uitvoering (hoe het moet gebeuren). Het opstellen en het uitvoeren van het PvE mag niet in één hand gelegd zijn, tenzij het PvE is goedgekeurd door een onafhankelijk senior archeoloog namens het bevoegd gezag. Het PvE geeft de probleem- en doelstelling van de te verrichten werkzaamheden van de vindplaats en formuleert de daaruit af te leiden eisen met betrekking tot het uit te voeren werk.
Nadat het PvE is opgesteld kan het zijn dat nieuwe feiten en gewijzigde inzichten leiden tot een wijziging van de onderzoeksopzet (incl. uitwerking en conservering). Dit kan het geval zijn tijdens en na afronding van het veldwerk. Voor dergelijke beslissingen is het akkoord nodig van het bevoegd gezag dat het PvE heeft vastgesteld.

Selectieadvies
Schriftelijk advies aan het bevoegd gezag. Hierin wordt geadviseerd over de behoudenswaardigheid van één of meer vindplaatsen aan de hand van de opgestelde waardering en criteria die gesteld zijn in het archeologische beleid van de betrokken overheid.

Selectiebesluit
Een gemotiveerd besluit van het bevoegd gezag tot het al dan niet behouden van een bepaalde archeologische waarde. Het besluit leidt tot het al dan niet, of onder voorwaarden, verlenen van een vergunning.

Senior archeoloog
Archeoloog die conform de criteria van de KNA voldoet aan de opleidings- en deskundigheidseisen.

Verdrag van Malta / Valletta
Europees verdrag uit 1992 inzake de bescherming van het archeologisch erfgoed, bij Rijkswet in 1998 goedgekeurd voor het hele Koninkrijk. Hiermee verplichtte Nederland zich om de principes uit het verdrag over te nemen in landelijke wetgeving.

Vergunning
Een vergunning zonder welke het volgens de Wet op de Archeologische Monumentenzorg verboden is de bodem te verstoren in een archeologisch waardevol gebied. Het college van Burgemeester en Wethouders van de gemeente waar de verstoring zal plaatsvinden beslist over de aanvraag.

Verkennend archeologisch onderzoek
In schriftelijke rapportage vastgelegd verkennend onderzoek naar de geschiedenis en de archeologische waarden van een locatie overeenkomstig de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, in de vorm van archeologisch bureauonderzoek of inventariserend veldonderzoek.

Bijlage II Archeologische Monumentenzorgcyclus

Bevoegd gezag*	Initiatiefnemer	Archeologisch adviseur**	Archeologisch bedrijf
	1. Vraagt vergunning of medewerking in verband met planrealisatie		
2. Stelt noodzaak voor-onderzoek vast			
3. Stelt aan initiatiefnemer de eis tot archeologisch bureau- onderzoek			
	4. Geeft opdracht tot bureauonderzoek		
			5. Verricht bureauonderzoek
		6. analyseert en interpreteert aanbevelingen bureauonderzoek	
7. Neemt kennis van resultaten onderzoek en geeft eventueel opdracht tot vervolgonderzoek in het veld			
8. geeft opdracht tot het op- stellen van Programma van Eisen (PvE) voor inventariserend veldonderzoek (IVO)			
			9. Stelt PvE op voor inventariserend vooronderzoek ***
10. Keurt PvE goed			
	11. Geeft opdracht voor inventariserend veld-onderzoek (na offerte-ronde)		
			12. Verricht inventariserend veldonderzoek
		13. Analyseert en inter-preteert resultaten inven- tariserend veldonderzoek in vorm van selectieadvies	
14. Neemt selectiebesluit			
15. Geeft opdracht tot opstellen PvE voor definitief opgravend onderzoek of werkbegeleiding			
		16. Stelt PvE op voor opgraving of werkbegeleiding	
17. Keurt PvE goed			
18. Geeft opdracht tot	18. Geeft opdracht tot		

directievoering van opgraving of werkbegeleiding	opgraving of werkbegeleiding (na offerteronde)		
		19. Realiseert directievoering tijdens opgraving of werkbegeleiding	
			20. Verricht opgraving of werkbegeleiding
21. Start eventuele beschermingsprocedure			

* Bevoegd gezag: het bestuursorgaan dat het besluit neemt of de vergunning verleent. Op basis van afspraken met het rijk fungeert de provincie als bevoegd gezag inzake de archeologie voor niet-vergunninghoudende gemeenten.

** Archeologisch adviseur: de archeologische adviseur is een senior archeoloog bijvoorbeeld een gemeentelijke, regionale of provinciale archeoloog.

*** Degene die het PvE opstelt is niet dezelfde als degene die het PvE gaat uitvoeren.

Bijlage III Model voor bestemmingsplanregels

Hieronder zijn een aantal voorbeeld-voorschriften opgenomen in verband met de bescherming van archeologische waarden. Deze voorschriften kunnen niet zonder meer in elk bestemmingsplan worden opgenomen. Voor het - in het belang van de archeologische monumentenzorg - opleggen van beperkingen aan gebruikers en eigenaren van gronden, is een goede onderbouwing noodzakelijk. De voorschriften kunnen uitsluitend worden gebruikt als bouwsteen in een op te stellen bestemmingsplan en zullen nog nader moeten worden ingevuld (waar aangegeven met 'xxx') en aangevuld met bijvoorbeeld procedureregels.

Deze bijlage bevat vier paragrafen. De paragrafen 1 (Buitengebied) en 2 (Stedelijk gebied) bevatten specifieke voorschriften voor respectievelijk het buitengebied en het stedelijk gebied. In de paragrafen 3 (Uitwerkingsplicht), 4 (Wijzigingsbevoegdheid) en 5 (Begripsbepaling) zijn voorschriften opgenomen die niet zijn gebonden aan de aard en het karakter van het gebied

VOORBEELD-VOORSCHRIFTEN

1. Buitengebied
    - 1.1. Dubbelbestemming "Archeologisch waardevol gebied" *(bouwverbod met vrijstelling).*
    - 1.2. Dubbelbestemming "Archeologisch waardevol gebied" *(directe bouwtitel)*
    - 1.3. Voorrangsregeling
    - 1.4. Wijzigingsbevoegdheid agrarisch bouwperceel
    - 1.5. Nadere eisen
2. Stedelijk gebied
    - 2.1. Dubbelbestemming "Archeologisch waardevol gebied"
    - 2.2. Dubbelbestemming "Archeologisch waardevol gebied"
    - 2.3. Voorrangsregeling
3. Uitwerkingsplicht
4. Wijzigingsbevoegdheid
    - 4.1. Verwijderen (dubbel)bestemming "Archeologisch waardevol gebied"
    - 4.2. Toevoegen (dubbel)bestemming "Archeologisch waardevol gebied"
5. Begripsbepaling

1. Buitengebied

1.1. Dubbelbestemming "Archeologisch waardevol gebied" *(bouwverbod met vrijstelling)*

Doeleindenomschrijving

1. De gronden die op de plankaart zijn aangewezen als "Archeologisch waardevol gebied" zijn tevens bestemd voor doeleinden ter bescherming en veiligstelling van de archeologische waarden. Deze bestemming is primair ten opzichte van de overige aan deze gronden toegekende bestemmingen. Voor zover op de plankaart nog andere dubbelbestemmingen voor deze gronden zijn aangegeven, is de voorrangsregeling zoals opgenomen in artikel xxx van toepassing.

Bouwvoorschriften

2. Op de in lid 1 bedoelde gronden mogen uitsluitend bouwwerken, geen gebouwen zijnde, ten behoeve van een overige aan deze gronden toegekende bestemming worden gebouwd. De bouwhoogte van deze bouwwerken mag niet meer dan xxx meter bedragen.

Vrijstelling

3. Burgemeester en wethouders kunnen vrijstelling verlenen van het bepaalde in lid 2 ten behoeve van een overige aan deze gronden toegekende bestemming, indien is gebleken dat het oprichten van het bouwwerk, waarvoor vrijstelling wordt gevraagd, niet zal leiden tot een onevenredige aantasting van archeologische waarden. Burgemeester en wethouders kunnen aan de vrijstelling in ieder geval een van de volgende voorwaarden verbinden:
    a. de verplichting tot het treffen van technische maatregelen, waardoor archeologische resten in

de bodem kunnen worden behouden;
b. de verplichting tot het doen van opgravingen of
c. de verplichting de uitvoering van de werken of werkzaamheden te laten begeleiden door een deskundige op het terrein van de archeologische monumentenzorg die voldoet aan door burgemeester en wethouders bij de vergunning te stellen kwalificaties.

4. De vrijstelling wordt niet verleend dan nadat de aanvrager een rapport heeft overgelegd, waarin de archeologische waarde van het terrein dat blijkens de aanvraag zal worden verstoord, naar het oordeel van burgemeester en wethouders in voldoende mate is vastgesteld.

5. Alvorens de vrijstelling te verlenen vragen burgemeester en wethouders een deskundige op het gebied van de archeologische monumentenzorg*) om advies. Bij een negatief advies wordt de vrijstelling niet verleend, dan nadat van gedeputeerde staten een verklaring van geen bezwaar is ontvangen.

*) een deskundige zoals een stadsarcheoloog, een regionaal archeoloog, de provinciale archeoloog of de eigen monumentencommissie

<u>Aanlegvergunning</u>

6. Het is verboden op of in de als "Archeologisch waardevol gebied" bestemde gronden zonder of in afwijking van een schriftelijke vergunning van burgemeester en wethouders (aanlegvergunning) de volgende werken, geen bouwwerken zijnde, of werkzaamheden uit te voeren:
   a. het ophogen van de bodem;
   b. het aanleggen, verbreden of verharden van wegen, paden, banen of parkeergelegenheid en het aanbrengen van andere oppervlakteverhardingen, zulks indien de oppervlakte van de aan te brengen verharding xxx m2 of meer bedraagt;
   c. het aanleggen, verbreden en dempen van sloten, vijvers en andere wateren;
   d. het verlagen of het verhogen van het waterpeil;
   e. het aanbrengen van ondergrondse transport-, energie-, telecommunicatie-of andere leidingen en de daarmee verband houdende constructies;
   f. het bebossen van gronden die op het tijdstip van het kracht worden van dit plan niet. als bosgrond kunnen worden aangemerkt;
   g. het rooien van bos of boomgaard, waarbij de stobben worden verwijderd;
   h. het aanleggen van bos of boomgaard;
   i. het scheuren van grasland over een grotere oppervlakte dan xxx m2;
   j. het uitvoeren van grondbewerkingen op een grotere diepte dan 30 centimeter, waartoe ook wordt gerekend woelen, mengen, diepploegen, egaliseren, aanleggen van drainage en ontginnen.

7. Het onder 6 bedoelde verbod is niet van toepassing op werken of werkzaamheden die het normale onderhoud betreffen, of die reeds in uitvoering zijn op het tijdstip van het van kracht worden van het bestemmingsplan.

8. De aanlegvergunning wordt verleend, indien is gebleken dat de in lid 6 genoemde werken en werkzaamheden dan wel de directe of indirecte gevolgen van deze werken en werkzaamheden niet zullen leiden tot een verstoring van archeologische waarden.

9. Voor zover de in lid 6 genoemde werken en werkzaamheden dan wel de directe of indirecte gevolgen van deze werken en werkzaamheden kunnen leiden tot een aantasting van archeologische waarden, kan de vergunning worden verleend en kan aan de vergunning in ieder geval een van de volgende voorschriften worden verbonden:
   a. de verplichting tot het treffen van technische maatregelen, waardoor archeologische resten in de bodem kunnen worden behouden;
   b. de verplichting tot het doen van opgravingen of
   c. de verplichting de uitvoering van de werken of werkzaamheden te laten begeleiden door een deskundige op het terrein van de archeologische monumentenzorg die voldoet aan door burgemeester en wethouders bij de vergunning te stellen kwalificaties.

10. De aanlegvergunning wordt niet verleend dan nadat de aanvrager een rapport heeft overgelegd, waarin de archeologische waarde van het terrein dat blijkens de aanvraag zal worden verstoord,

naar het oordeel van burgemeester en wethouders in voldoende mate is vastgesteld.

11. Alvorens de gevraagde aanlegvergunning te verlenen, vragen burgemeester en wethouders een deskundige op het gebied van de archeologische monumentenzorg*) om advies. Bij een negatief advies wordt de aanlegvergunning niet verleend, dan nadat van gedeputeerde staten een verklaring van geen bezwaar is ontvangen.

*) een deskundige zoals een stadsarcheoloog, een regionaal archeoloog, de provinciale archeoloog of de eigen monumentencommissie

1.2. Dubbelbestemming "Archeologisch waardevol gebied" *(directe bouwtitel)*

Doeleindenomschrijving

1. De gronden die op de plankaart zijn aangewezen als "Archeologisch waardevol gebied" zijn tevens bestemd voor doeleinden ter bescherming en veiligstelling van de archeologische waarden. Deze bestemming is primair ten opzichte van de overige aan deze gronden toegekende bestemmingen. Voor zover op de plankaart nog andere dubbelbestemmingen voor deze gronden zijn aangegeven, is de voorrangsregeling zoals opgenomen in artikel xxx van toepassing.

Bouwvergunning

2. Indien het oprichten van een bouwwerk waarvoor een bouwvergunning wordt gevraagd kan leiden tot aantasting van archeologische waarden, kunnen burgemeester en wethouders op basis van een bij de bouwaanvraag in te dienen archeologisch rapport in ieder geval een van de volgende voorschriften verbinden aan de bouwvergunning:
   a. de verplichting tot het treffen van technische maatregelen, waardoor archeologische resten in de bodem kunnen worden behouden;
   b. de verplichting tot het doen van opgravingen of
   c. de verplichting de oprichting van het bouwwerk te laten begeleiden door een deskundige op het terrein van de archeologische monumentenzorg die voldoet aan door burgemeester en wethouders bij de vergunning te stellen kwalificaties.

Aanlegvergunning

3. Het is verboden op of in de als "Archeologisch waardevol gebied" bestemde gronden zonder of in afwijking van een schriftelijke vergunning van burgemeester en wethouders (aanlegvergunning) de volgende werken, geen bouwwerken zijnde, of werkzaamheden uit te voeren:
   a. het ophogen van de bodem;
   b. het aanleggen, verbreden of verharden van wegen, paden, banen of parkeergelegenheid en het aanbrengen van andere oppervlakteverhardingen, zulks indien de oppervlakte van de aan te brengen verharding xxx m2 of meer bedraagt;
   c. het aanleggen, verbreden en dempen van sloten, vijvers en andere wateren;
   d. het verlagen of het verhogen van het waterpeil;
   e. het aanbrengen van ondergrondse transport-, energie-, telecommunicatie-of andere leidingen en de daarmee verband houdende constructies;
   f. het bebossen van gronden die op het tijdstip van het kracht worden van dit plan niet als bosgrond kunnen worden aangemerkt;
   g. het rooien van bos of boomgaard, waarbij de stobben worden verwijderd;
   h. het aanleggen van bos of boomgaard;
   i. het scheuren van grasland over een grotere oppervlakte dan xxx m2;
   j. het uitvoeren van grondbewerkingen op een grotere diepte dan 30 centimeter, waartoe ook wordt gerekend woelen, mengen, diepploegen, egaliseren, aanleggen van drainage en ontginnen.

4. Het onder 3 bedoelde verbod is niet van toepassing op werken of werkzaamheden die het normale onderhoud betreffen, of die reeds in uitvoering zijn op het tijdstip van het van kracht worden van het bestemmingsplan.

5. De aanlegvergunning wordt verleend, indien is gebleken dat de in lid 3 genoemde werken en werkzaamheden dan wel de directe of indirecte gevolgen van deze werken en werkzaamheden

niet zullen leiden tot een verstoring van archeologische waarden.

6. Voor zover de in lid 3 genoemde werken en werkzaamheden dan wel de directe of indirecte gevolgen van deze werken en werkzaamheden kunnen leiden tot een aantasting van archeologische waarden, kan de vergunning worden verleend en kan aan de vergunning in ieder geval een van de volgende voorschriften worden verbonden:
   a. de verplichting tot het treffen van technische maatregelen, waardoor archeologische resten in de bodem kunnen worden behouden;
   b. de verplichting tot het doen van opgravingen of
   c. de verplichting de uitvoering van de werken of werkzaamheden te iaten begeleiden door een deskundige op het terrein van de archeologische monumentenzorg die voldoet aan door burgemeester en wethouders bij de vergunning te stellen kwalificaties.

7. De aanlegvergunning wordt niet verleend dan nadat de aanvrager een rapport heeft overgelegd, waarin de archeologische waarde van het terrein dat blijkens de aanvraag zal worden verstoord, naar het oordeel van burgemeester en wethouders in voldoende mate is vastgesteld.

8. Alvorens de gevraagde aanlegvergunning te verlenen, vragen burgemeester en wethouders een deskundige op het gebied van de archeologische monumentenzorg*) om advies. Bij een negatief advies wordt de aanlegvergunning niet verleend, dan nadat van gedeputeerde staten een verklaring van geen bezwaar is ontvangen.

*) een deskundige zoals een stadsarcheoloog, een regionaal archeoloog, de provinciale archeoloog of de eigen monumentencommissie

1.3. Voorrangsregeling

Voor zover de op de plankaart aangegeven dubbelbestemmingen geheel of gedeeltelijk samenvallen, gelden:
   a. in de eerste plaats de bepalingen van artikel xxx (Waterkering);
   b. in de tweede plaats de bepalingen van artikel xxx (Archeologisch waardevol gebied);
   c. in de derde plaats de bepalingen van artikel xxx (Grondwaterbeschermingsgebied);
   d. in de vierde plaats de bepalingen van artikel xxx (Leidingen).

1.4. Wijzigingsbevoegdheid agrarisch bouwperceel

Burgemeester en wethouders zijn bevoegd het plan overeenkomstig het bepaalde in artikel 3.6 van de Wet ruimtelijke ordening te wijzigen in die zin dat:
de vorm van de op de plankaart aangegeven bouwvlakken wordt gewijzigd, indien dit noodzakelijk is in verband met de bescherming en het behoud van archeologische waarden, mits:
   a. de landschappelijke en natuurwaarden door de wijziging niet in onevenredige mate worden aangetast;
   b. de geluidsbelasting vanwege het wegverkeer van de bedrijfswoning(en) niet hoger zal zijn dan de voorkeursgrenswaarde of de verkregen hogere grenswaarde;
   c. de gebruiksmogelijkheden van de aangrenzende gronden daardoor niet in onevenredige mate worden aangetast;
   d. door de wijziging geen situatie ontstaat die uit een oogpunt van milieu minder aanvaardbaar is.

of

Burgemeester en wethouders zijn bevoegd het plan overeenkomstig het bepaalde in artikel 3.6 van de Wet ruimtelijke ordening te wijzigen in die zin dat:
de vorm van de op de plankaart aangegeven bouwvlakken wordt gewijzigd, indien dit op grond van de resultaten van verricht archeologisch onderzoek noodzakelijk of gewenst is in verband met het gewenste beschermingsniveau van de aangetroffen archeologische waarden en indien zonder wijziging van de vorm van het bouwvlak de voor het desbetreffende agrarische bedrijf mogelijke bebouwing niet of niet op doelmatige wijze kan worden gerealiseerd.

De oppervlakte van het bouwvlak mag door het toepassen van de wijzigingsbevoegdheid met niet meer dan xxx % worden vergroot. De wijziging mag bovendien geen onevenredige belemmering opleveren voor de bestemmingen in de omgeving.

4.1.5. Nadere eisen

Burgemeester en wethouders zijn bevoegd nadere eisen te stellen aan de situering, de inrichting en het gebruik van de gronden, indien uit onderzoek is gebleken dat ter plaatse beschermingswaardige archeologische resten aanwezig zijn.
Toepassing van deze bevoegdheid mag niet leiden tot een onevenredige beperking van het meest doelmatige gebruik.

2. Stedelijk gebied

2.1. Dubbelbestemming "Archeologisch waardevol gebied" *(bouwverbod met vrijstelling)*

Doeleindenomschriiving

1. De gronden die op de plankaart zijn aangewezen als "Archeologisch waardevol gebied" zijn tevens bestemd voor doeleinden ter bescherming en veiligstelling van de archeologische waarden. Deze bestemming is primair ten opzichte van de overige aan deze gronden toegekende bestemmingen. Voor zover op de plankaart nog andere dubbelbestemmingen voor deze gronden zijn aangegeven, is de voorrangsregeling zoals opgenomen in artikel xxx van toepassing.

Bouwvoorschriften

2. Op de in lid 1 bedoelde gronden mogen geen gebouwen worden gebouwd, met uitzondering van:
   a. ver-/nieuwbouw van bestaande gebouwen, waarbij de bestaande oppervlakte van het gebouw, gelegen op minder dan 1 meter boven peil, in generlei opzicht wordt vergroot of veranderd;
   b. de bouw van een bijgebouw of de uitbreiding van een bestaand hoofdgebouw met ten hoogste xxx m2.

Vrijstelling

3. Burgemeester en wethouders kunnen vrijstelling verlenen van het bepaalde in lid 2 ten behoeve van een overige aan deze gronden toegekende bestemming, indien is gebleken dat het oprichten van het gebouw, waarvoor vrijstelling wordt gevraagd, niet zal leiden tot een onevenredige aantasting van archeologische waarden. Burgemeester en wethouders kunnen aan de vrijstelling in ieder geval een van de volgende voorwaarden verbinden:
   a. de verplichting tot het treffen van technische maatregelen, waardoor archeologische resten in de bodem kunnen worden behouden;
   b. de verplichting tot het doen van opgravingen of
   c. de verplichting de uitvoering van de werken of werkzaamheden te laten begeleiden door een deskundige op het terrein van de archeologische monumentenzorg die voldoet aan door burgemeester en wethouders bij de vergunning te stellen kwalificaties.

4. De vrijstelling wordt niet verleend dan nadat de aanvrager een rapport heeft overgelegd, waarin de archeologische waarde van het terrein dat blijkens de aanvraag zal worden verstoord, naar het oordeel van burgemeester en wethouders in voldoende mate is vastgesteld.

5. Alvorens de vrijstelling te verlenen vragen burgemeester en wethouders een deskundige op het gebied van de archeologische monumentenzorg*) om advies. Bij een negatief advies wordt de vrijstelling niet verleend, dan nadat van gedeputeerde staten een verklaring van geen bezwaar is ontvangen.

*) een deskundige zoals een stadsarcheoloog, een regionaal archeoloog, de provinciale archeoloog of de eigen monumentencommissie

2.2. Dubbelbestemming "Archeologisch waardevol gebied" (directe bouwtitel met mogelijkheid voorschriften te verbinden aan bouw-/aanleg-vergunning)

Doeleindenomschriiving

1. De gronden die op de plankaart zijn aangewezen als "Archeologisch waardevol gebied" zijn tevens bestemd voor doeleinden ter bescherming en veiligstelling van de archeologische waarden. Deze bestemming is primair ten opzichte van de overige aan deze gronden toegekende bestemmingen. Voor zover op de plankaart nog andere dubbelbestemmingen voor deze gronden zijn aangegeven, is de voorrangsregeling zoals opgenomen in artikel xxx van toepassing.

Bouwvergunningen

2. Indien het oprichten van een bouwwerk waarvoor een bouwvergunning wordt gevraagd kan leiden tot aantasting van archeologische waarden, kunnen Burgemeester en wethouders op basis van een bij de bouwaanvraag in te dienen archeologisch rapport in ieder geval een van de volgende voorschriften aan de bouwvergunning verbinden:
   a. de verplichting tot het treffen van technische maatregelen, waardoor archeologische resten in de bodem kunnen worden behouden;
   b. de verplichting tot het doen van opgravingen of
   c. de verplichting de oprichting van het gebouw te laten begeleiden door een deskundige op het terrein van de archeologische monumentenzorg die voldoet aan door burgemeester en wethouders bij de bouwvergunning te stellen kwalificaties.

2.3. Voorrangsregeling

Voor zover de op de plankaart aangegeven dubbelbestemmingen geheel of gedeeltelijk samenvallen, gelden:

a. in de eerste plaats de bepalingen van artikel xxx (Waterkering);
b. in de tweede plaats de bepalingen van artikel xxx (Archeologisch waardevol gebied);
c. in de derde plaats de bepalingen van artikel xxx (Grondwaterbeschermingsgebied);
d. in de vierde plaats de bepalingen van artikel xxx (Leidingen).

3. Uitwerkingsplicht

Burgemeester en wethouders werken deze bestemming uit met inachtneming van de volgende regels:

a. alvorens tot uitwerking over te gaan stellen burgemeester en wethouders een onderzoek in naar de aanwezigheid van archeologische resten. indien uit dit onderzoek blijkt dat ter plaatse archeologische resten aanwezig zijn, houden burgemeester en wethouders rekening met de archeologische waarde van de gronden.

of

Burgemeester en wethouders werken deze bestemming uit met inachtneming van de volgende regels:

a. bij de uitwerking nemen burgemeester en wethouders de aanwezigheid van archeologische resten in acht. Indien het ontwerp van de uitwerking leidt tot bebouwing van een of meerdere van deze gronden stellen zij, voordat een beslissing wordt genomen over het ontwerp-uitwerkingsplan, een nader onderzoek in naar de archeologische waarde van de gronden. Indien uit dit onderzoek blijkt dat archeologische waarden bescherming verdienen, houden burgemeester en wethouders rekening met deze waarden.

4. Wijzigingsbevoegdheid

4.1. Verwijderen (dubbel)bestemming "Archeologisch waardevol gebied"

1. Burgemeester en wethouders zijn bevoegd het plan overeenkomstig het bepaalde in artikel 3.6 van de Wet ruimtelijke ordening te wijzigen in die zin dat de plankaart wordt gewijzigd door een of meerdere bestemmingsvlakken met de dubbelbestemming "Archeologisch waardevol gebied" van

de plankaart te verwijderen, indien:
a) uit nader onderzoek is gebleken dat ter plaatse geen archeologische waarden aanwezig zijn;
b) het niet meer noodzakelijk wordt geacht dat het bestemmingsplan voorziet in bescherming van deze waarden.

4.2. Toevoegen (dubbel)bestemming "Archeologisch waardevol gebied"

1. Burgemeester en wethouders zijn bevoegd het plan overeenkomstig het bepaalde in artikel 3.6 van de Wet ruimtelijke ordening te wijzigen in die zin dat de plankaart wordt gewijzigd door aan een of meerdere bestemmingsvlakken de dubbelbestemming "Archeologisch waardevol gebied" toe te kennen, indien uit nader onderzoek is gebleken dat ter plaatse archeologische waarden aanwezig zijn. Bij het toepassen van deze wijzigingsbevoegdheid kunnen burgemeester en wethouders een of meer aanlegvergunningvereisten opnemen ter bescherming van archeologische waarden.

4.5. Begripsbepaling

In deze voorschriften wordt verstaan onder:

Cultuurhistorische waarde: de waarde die toegekend wordt aan sporen, objecten en patronen en/of structuren die zichtbaar of niet zichtbaar, deel uitmaken van onze leefomgeving en een beeld geven van een historische situatie of ontwikkeling. Hieronder worden mede verstaan archeologische waarden.

Archeologische waarde: de aan een gebied toegekende waarde in verband met de in dat gebied voorkomende (dan wel te verwachten) zichtbare en/of onzichtbare sporen van menselijke aanwezigheid of activiteit uit het verleden.

Colofon

Provinciaal Steunpunt Monumentenzorg en Archeologie (Erfgoedhuis Zuid-Holland)
Tekst: mw. drs. I.M. van der Weide-Haas en mw. drs. C.D.R. Cohen-Stuart.